

Suomen
urheilun
eettinen
keskus
SUEK ry

SOPIMATON LOPPUTULOS?

Selvitys urheilukilpailujen manipulaation torjunnasta

Miika Kyllönen, Nina Laakso ja Jouko Ikonen

4

SUEK ry:n julkaisuja urheilun eettisistä asioista

2019

SOPIMATON LOPPUTULOS?

Selvitys urheilukilpailujen manipulaation torjunnasta

SUEK ry:n julkaisuja urheilun eettisistä asioista nro 4.

Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry

Teksti: Miika Kyllönen, Nina Laakso ja Jouko Ikonen

Toimitus: Miika Kyllönen, Nina Laakso, Jouko Ikonen ja Susanna Sokka

Taitto: Kruu Oy

SUEK ry:n julkaisuja urheilun eettisistä asioista

ISSN 2489-6578 (nid.)

ISSN 2489-6586 (PDF)

ISBN: 978-952-5605-38-9 (PDF)

ISBN: 978-952-5605-39-6 (nid.)

Painopaikka: Allprint Oy

Sisältö

1	Johdanto	4
	Keskeiset käsitteet	5
2	Urheilukilpailujen manipulaation vaikutukset urheiluun	6
2.1	Kilpailumanipulaatio ilmiönä	7
2.2	Näin manipuloijat lähestyvät kohteitaan - urheilijan grooming	8
2.3	Urheilu- ja vedonlyöntiperustainen manipulaatio	10
2.4	Riskitekijät ja motivaatiot manipulaation taustalla	11
2.5	Manipuloinnin torjunta ja toimijat	13
2.6	Kilpailumanipulaatioon sovellettava lainsäädäntö	16
2.6.1	Urheilukilpailujen manipuloinnista tehty yleissopimus	16
2.6.2	Sovellettavat rikoslain kohdat	16
2.6.3	Perusteluita lainsäädännön muutoksille	17
3	Taustatietoa: korruptio ja urheilun vedonlyöntimarkkinat	20
3.1	Korruptio urheilussa	20
3.2	Urheilun kansainväliset vedonlyöntimarkkinat ja järjestäytyneisyys	21
3.3	Suomalainen rahapelijärjestelmä ja urheiluvedonlyönti	22
4	Toimintaohjeita kilpailumanipulaation ennaltaehkäisyyn ja tapausohjaisiin toimenpiteisiin	24
4.1	Lajiliitot ja muut urheilun järjestötoimijat	24
4.1.1	Ajantasaiset ja riittävät kilpailusäännöt	24
4.1.2	Monikanavaiset ja turvatut ilmoitusväylät	25
4.1.3	Sisäiset toimintaohjeet kilpailumanipulaatiotapauksissa	26
4.1.4	SUEKin toteuttama riskianalyysi	27
4.2	Urheilijat ja muut toimijat	28
5	Lähteet	30

1 Johdanto

”Urheilu on vaarassa. Olemme saaneet selkeitä viestejä hallituksilta, Interpolilta ja kansainvälisiltä lajiliitoilta, että laitton vedonlyönti uhkaa urheilun uskottavuutta. Se on suuri ongelma koko maailman mittapuulla. Kukaan ei ole ilmiöltä turvassa.”

– Kansainvälisen olympiakomitean puheenjohtaja (2001–2013) Jacques Rogge

Jacques Roggen lausunto vuodelta 2011 on edelleen ajankohtainen. Urheilukilpailujen manipulaatio on tällä hetkellä yksi keskeisimmistä ja haitallisimmista urheilun eettisyyttä uhkaavista ilmiöistä. Kilpailumanipulaation vuoksi urheilun sisäiset perusarvot, kuten lopputuloksen ennakoimattomuus ja pyrkimys parhaaseen mahdolliseen suoritukseen, ovat uhattuina. Kyseessä on ilmiö, joka pahimmillaan tuhoaa työuria, seuroja ja kokonaislaajia lajeja.

Kilpailumanipulaatiosta on muodostunut merkittävä maailmanlaajuinen uhka urheilulle. Viime vuosikymmenten aikana urheilussa liikkuvien rahavirtojen määrä on moninkertaistunut. Internetin kehittyminen, globalisaatio ja urheilulähetysten kansainvälistyminen ovat ruokkineet kehitystä, joka on johtanut urheilun voimakkaaseen kaupallistumiseen ja tuotteistumiseen. Osaltaan näihin ilmiöihin on vaikuttanut myös urheilun kansainvälisten vedonlyöntimarkkinoiden voimakas kasvu. Paikallisesti toimivan järjestäytyneen rikollisuuden rinnalle on ilmestynyt myös kansainvälisiä rikollistoimijoita, jotka ovat alkaneet kohdistamaan toimintojaan myös urheiluun. Samalla urheilun laittomat vedonlyöntimarkkinat ovat kasvaneet merkittävän suuriksi ja joidenkin arvioiden mukaan niiden volyyymi tulee tulevaisuudessa ohittamaan lailliset markkinat (Van Rompuy 2016, 236–237).

Kilpailumanipulaatio ei ole uusi ilmiö, sillä urheilun parissa on alusta alkaen ollut mukana myös huijareita. Kotimaassammekin ensimmäiset vedonlyöntiin liittyvät todistetut tapaukset tulivat ilmi jo 1990-luvun loppupuoliskolla. Urheilullisin motiivein urheilutapahtumia on manipuloitu Suomessa jo ainakin 1960-luvulta lähtien. Edellä esitetty kehitys-

kuilu urheilu- ja vedonlyöntimarkkinoiden kasvusta kertoo siitä, että ilmiön uhka lienee tällä hetkellä laajamittaisempi kuin koskaan. Myös urheiluyhteisö on havahtunut tilanteen vakavuuteen, sillä vuonna 2014 Euroopan neuvoston järjestämässä kokouksessa muotoiltiin urheilukilpailujen manipulointia koskeva yleissopimus (Euroopan neuvosto 2014, 4). Yleissopimus oli ensimmäinen laajamittainen yhteishanke kilpailumanipulaation ennaltaehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Yleissopimus tuli voimaan vuonna 2019. Suomeen perustettiin vuonna 2017 sopimuksen voimaantuloa ennakoivien kansallinen yhteyspiste torjumaan kilpailumanipulaatiota.

Tämä selvitys on yksi konkreettinen osa kilpailumanipulaation torjuntaan liittyvää kokonaisuutta. Selvityksen tarkoituksena on toimia tietolähteenä ja käytännön työkaluna kaikille urheilun parissa toimiville sekä aiheesta kiinnostuneille. Selvityksessä käsitellään laaja-alaisesti kilpailumanipulaation taustalla vaikuttavat voimat: korruptio, järjestäytyneet rikollisuus sekä kansainvälisten vedonlyöntimarkkinoiden kasvu. Julkaisussa kuvataan perusteellisesti kilpailumanipulaation olemus, vaikutukset ja sen eri muodot. Lisäksi julkaisussa käsitellään kilpailumanipulaatioon liittyvät riskitekijät, lainsäädäntö sekä keinot ilmiön ennaltaehkäisyyn. Selvityksen lopussa esitellään käytännön toimenpiteitä, ohjeita liitto- ja järjestötoimijoille sekä urheilijoille kilpailumanipulaation torjumiseksi.

Selvitys pohjautuu viimeisimpään kansainväliseen ja kotimaiseen tutkimuskirjallisuuteen sekä asiantuntijanäkemyksiin. Selvityksen kirjallisuuskatsaus toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, joka on yleiskatsaus ilman tarkkoja sääntöjä

tai rajoja, sillä aineiston valintaa eivät määritä tiukat metodiset säännöt. Tutkittava ilmiö pystytään kuitenkin kuvaamaan laaja-alaisesti ja tarvittaessa kyetään myös luokittelemaan tutkimuksen kohteena olleen ilmiön ominaisuuksia. (Salminen 2011.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on luonteeltaan aineistolähtöistä ja ymmärtämiseen pyrkivää ilmiön kuvausta. Sen heikkouksiin tutkimusmenetelmänä on luettu subjektiivisuus ja sattumanvaraisuus, mutta toisaalta sen vahvuutena on pidetty argumentoitavuutta ja mahdollisuutta perustellusti ohjata tarkastelu tiettyihin teemoihin ja erityiskysymyksiin. (Kangasniemi ym. 2013, 291–292.)

Kilpailumanipulaation torjunta on yksi Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry:n keskeisim-

mistä toiminta-alueista. SUEK puolustaa urheilun sääntöjä, reilun pelin periaatteita, vastaa osaltaan kilpailumanipulaation torjuntaa koskevan valtiosopimuksen toimeenpanosta Suomessa sekä tarjoaa viranomaisille niiden tarvitsemia apua manipulaatioon liittyvän rikollisuuden torjunnassa. Välikäsitteellisesti SUEKin toiminta puolustaa myös urheiluviedon-lyönnin riippumattomuutta ja lainmukaisuutta. Toiminnan tavoitteena on, että urheilutoimijat ovat tietoisia kilpailumanipulaation uhasta ja sen torjuntakeinoista. Tehokkailla toimenpiteillä vähennetään kansainvälisen urheiluviedon-lyöntiin liittyvän rikollisuuden toimintamahdollisuuksia Suomessa. Kilpailumanipulaatio ei kuulu urheiluun.

KESKEISET KÄSITTEET

Kilpailumanipulaatio = tarkoituksellinen järjestely, toimenpide tai laiminlyönti, jolla pyritään vaikuttamaan urheilukilpailun lopputulokseen tai sen kulkuun poistamalla osittain tai kokonaan urheilukilpailun luonteeseen kuuluvaa ennakoimattomuutta siten, että sillä saavutetaan etua itselle tai muille.

Urheiluperustainen manipulaatio = kilpailumanipulaation muoto, jonka tavoitteena on urheilullisen edun saavuttaminen epärehellisin keinoin. Tavoitteena voi olla esimerkiksi tietyn merkityksellisen ottelun voittaminen tai häviäminen, sarjapaikan säilyttäminen tai nouseminen ylempiin sarjoihin.

Vedonlyöntiperustainen manipulaatio = kilpailumanipulaation muoto, jonka tavoitteena on suoran tai epäsuoran taloudellisen tuoton saaminen vedonlyönnin avulla. Ensimmäinen tarkoittaa vedonlyönnillä saavutettua rahasummaa ja jälkimmäinen rahanpesulla saavutettua hyötyä.

Korruptio = vastuullisen aseman tai vaikutusvallan väärinkäyttöä oman edun tavoittelemiseksi.

Urheilukilpailujen manipuloinnista tehty yleissopimus = Euroopan neuvoston vuonna 2014 Sveitsin Macolinissa laatima yleissopimus. Ensimmäinen yhtenäinen ja laajamittainen pyrkimys torjua kilpailumanipulaatiota. Suomi ei ole vielä julkaisuhetkellä ratifoinut sopimusta.

Kansallinen yhteyspiste = Urheilukilpailujen manipulaation vastaisessa yleissopimuksessa määriteltä, jokaiseen jäsenvaltioon perustettava kilpailumanipulaatiota torjuva kokonaisuus. Suomessa kansallinen yhteyspiste toimii opetus- ja kulttuuriministeriön asettamana.

2 Urheilukilpailujen manipulaation vaikutukset urheiluun

Vuonna 2014 Euroopan neuvosto (EN) järjesti Sveitsissä urheilukilpailujen manipulaatioita käsittelevän kokouksen, jossa muotoiltiin aiheeseen liittyvää

käsitteistöä. Niin kutsutussa Macolinin kokouksessa määritettiin, että urheilukilpailuiden manipulaatio tarkoittaa:

”tarkoituksellista järjestelyä, toimenpidettä tai laiminlyöntiä, jolla pyritään vaikuttamaan urheilukilpailun lopputulokseen tai kulkuun poistamalla osittain tai kokonaan urheilukilpailun luonteeseen kuuluvaa ennakoimattomuutta siten, että sillä saavutetaan etua itselle tai muille.” (Euroopan neuvosto 2014.)

Tässä selvityksessä käytetään EN:n tavoin yleiskäsitettä urheilukilpailujen manipulaatio, joka lyhennetään SUEKin linjan mukaisesti **kilpailumanipulaatioksi**. Tämän selvityksen yhteydessä kilpailumanipulaatio rajataan tarkoittamaan ennen kaikkea niitä määritelmiä, jotka EN muotoili Macolinissa 2014. Kun puhutaan koko urheilua koskettavasta manipulaatiosta, lienee osuvinta käyttää kilpailumanipulaation termiä. Kyseinen termi (competition manipulation) on vakiintunut myös Kansainvälisen olympiakomitean (IOC) ja Interpolin käyttöön (esim. IOC & Interpol 2016).

Macolinin kokous oli ensimmäinen pyrkimys muodostaa yhtenäinen muotoilu ilmiöstä (Rubicsek 2018), joka on ollut käsitteellisesti varsin hajanainen. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa urheilukilpailuiden manipulaatioon viitataan usein yleiskäsitteellä *match-fixing*. Peurala (2013) näkee kyseisen käsitteen viittaavan lähinnä otteluiden lopputulokseen vaikuttavaan manipulaatioon. Tässä katsannossa lähin vastine suomen kielessä *match-fixingille* lienee tulosmanipulaatio. Harvoissa tutkimuksissa käsite kuitenkin määrittyy näin yksiselitteisesti. Euroopan neuvoston (2018) mukaan aiheeseen liittyviä käsitteitä, kuten *match-fixing* ja *manipulations of sports competitions*, on käytetty eri yhteyksissä eri tavoin ja paikoittain myös epätarkasti (ks. myös KEA 2012). Suomalaisessa kontekstissa

urheilukilpailuiden manipulaatioon on viitattu edellä mainitun tulosmanipulaation lisäksi myös sopupelien sekä kilpailu- tai ottelumanipulaatioiden käsitteillä (esim. Ikonen 2013; Matikainen 2006 Tarasti 2014; Weckström 2017). Peurala (2013) itse käyttää englanninkielistä käsitettä *match-manipulation*, joka hänen mukaansa liittyy manipulaation laajempaan kehykseen, kuin vain ottelun lopputulokseen vaikuttaviin toimiin. Sanantarkasti käännettynä kyseinen käsite kääntyy suomen kielessä ottelumanipulaatioksi.

Vuonna 2018 Euroopan neuvosto tarkensi urheilukilpailujen manipulaation (*manipulation of sports competitions*) globaaliksi yläkäsitteeksi, johon voi sisältyä esimerkiksi dopingia, tulosmanipulaatiota, joukkueiden käyttämistä peiteyryksinä, pelaaja-agentteihin vaikuttamista, sisäpiiritiedon hyödyntämistä, eturistiriitoja, epäeettisesti toteutettua hallinnointia ja niin edelleen. Neuvoston uusien linjausten mukaisesti *match-fixing*-käsite tarkoittaa ennemmin jotain manipulaation osaa, kuin synonyymiä itse manipuloinnille (Euroopan neuvosto 2018.) EN:n uusi, tarkennettu määritelmä jää jokseenkin lavealle tasolle, mikä jättää varaa erinäisille tulkinnoille. Määritelmän laveus johtunee siitä, että ilmiötä on lähes mahdotonta rajata täysin selkeästi.

2.1 Kilpailumanipulaatio ilmiönä

Kilpailumanipulaatio on monenkirjava kokonaisuus, joka voi saada useita erilaisia muotoja ja toteutua myös sangen erilaisin variaatioin. Varsin klassinen ja yksinkertaistettu esimerkki manipuloinnista on ottelun lopputuloksen järjestäminen häviöksi tai voitoksi niin, miten lopputuloksen järjestämiseen osallistuneet ovat itse ennakkoon lyöneet vetoa. Tässä kohdin täytyy huomauttaa, että kilpailumanipulaatio on selkeästi laajemmalle ulottuvampaa huijaamista kuin vain itse ottelun lopputulokseen vaikuttamista (Peurala 2013, 271). Gorse ja Chadwickin (2012) kuvaus urheilussa tapahtuvasta korruptiosta tiivistää hyvin – joskaan ei täysin aukottomasti – kilpailumanipulaation olemuksen. Kilpailumanipulaatioon sisältyy kaikkia niitä aineksia, mitä Gorse ja Chadwick ovat kuvanneet korruption kohdalla; laittomia, moraalittomia tai epäeettisiä aktiviteetteja, joiden avulla yritetään tarkoituksellisesti vääristää urheilukilpailun lopputulosta siten, että näihin aktiviteetteihin osallistuneet henkilöt saavuttaisivat etua tai materiaalista hyötyä itselleen.

Manipulaatiotapauksia ilmenee niin amatööri- kuin ammattilaisurheilussakin (Peurala 2013, 271). Tapauksia on noussut esiin viime vuosina etenkin jalkapallon, mutta myös esimerkiksi tenniksen, kriketin, hevosurheilun, moottoriurheilun, käsipallon, rugbyin ja koripallon parista (Boniface ym. 2012, 7; Gorse & Chadwick 2011; IOC & Interpol 2016, 20 Moritzer 2016; Trumpy 2016). Suomessa ei ole ollut monia – tai ei ole tullut julki – manipulaatiotapauksia ennen 2010-luvun alkua (Peurala 2013, 269). Viimeisten vuosien aikana julki on tullut useampia tapauksia. Kotimaassamme tunnettuja tapauksia ovat etenkin pesäpalloon liittyvä sopuselivyyhti 1990-luvun lopussa sekä jalkapallon parissa ilmi tulleet manipulaatiotapaukset (Ikonen 2013, 3; Tarasti 2014, 10; Weckström 2017.) On selvää, että kilpailumanipulaatio on ilmiönä levittäytynyt laajalle, sillä epäselviä tapauksia löytyy jokaisen lajin parista. Jossain lajeissa ilmiö vaikuttaisi kuitenkin olevan yleisempi kuin toisissa. Moritzer (2016) arvioi, että 80 prosenttia kilpailumanipulaatiotapauksista tapahtuu kansainvälisesti jalkapallon parissa. FIFPrin (2012) tutkimuksessa (n=3 206) vas-

tanneista ammattilaisjalkapalloilijoista 11,9 prosenttia raportoi, että heitä oli lähestytty manipuloijan toimesta. Lisäksi 23,6 prosenttia tunnisti kilpailumanipulaatiota tapahtuneen heidän sarjassaan.

Kilpailumanipulaation yleisyyttä on vaikeaa arvioida tarkasti, sillä suurin osa rikollisuudesta on piilossa tapahtuvaa ns. piilorikollisuutta (Laine 2014). Suurin osa manipulaatiotapauksista jää huomaamatta, joten esiin nousevat tapaukset eivät kerro koko totuutta ilmiön laajuudesta (Park ym. 2019, 7; Peurala 2013, 270; Van Rompuy 2016, 237). Maennigin (2008) mukaan tiedossa olevat manipulaatiotapaukset ovat vain jäävuoren huippu. Yksi selkeä syy tähän on se, että manipulaatiotapauksia on hyvin vaikeaa havaita luotettavasti (Euroopan neuvosto 2018, 4). Eronteko heikon suorituksen ja tahallisesti tehdyn heikon suorituksen välillä on toisinaan mahdotonta. Vaikka suoritus näyttäisi selkeästäkin tahalliselta manipulaatioyrittämiseltä, on sitä ilman todisteita hyvin haasteellista todentaa. Vaikka todisteita löytyy, on kansainvälisesti operoivia rikollisia vaikea saada kiinni. Näitä rikoksia on haasteellista paikantaa mihinkään tiettyyn maahan, jolloin ongelmia muodostuu jo siitä, että kuka tapausta ylipäätään ryhtyy edes tutkimaan ja minkä lainsäädännön puitteissa. (Euroopan neuvosto 2018; Ikonen 2016.) Tutkimuksissa on nostettu esiin myös epäilyjä siitä, että urheiluorganisaatiot eivät välttämättä toisi havaitsemiaan manipulaatiotapauksia julkisuuteen sen vuoksi, että he eivät halua herättää negatiivista mediahuomiota (Unger 2016, 265), sillä se saattaisi johtaa taloudellisiin menetyksiin esimerkiksi sponsorien suhteen (Hill 2010).

Kilpailumanipulaatiota pidetään urheilulle erityisen haitallisena ilmiönä sen vuoksi, että se vaikuttaa suoraan urheilun perusarvoihin, kuten ennakoimattomuuteen ja yllätyksellisyyteen (Boniface ym. 2012; Haberfeld & Sheehan 2013; Hakeem 2013; Tak ym. 2018). Jos luottamus urheilun ennakoimattomaan luonteeseen kärsii, aiheuttaa se uskottavuusongelman koko urheilun ytimeen (Feldes 2013, 16). Tällöin manipulaatioilla voi olla pitkäaikaisia vaikutuksia urheilulle ja urheiluorganisaatioille. Nämä ongelmat kasautuvat etenkin taloudelliselle puo-

lelle, sillä sponsoritulojen, tv-oikeuksien, mainostulojen ja lippitulojen suuruus on pitkälti riippuvaista yleisön ja julkisyhteisön mielipiteistä. (Boniface ym. 2012, 51; Hill 2010.) Kihlin ja kumppanien (2017) mukaan urheilussa tapahtunut korruptio on jo

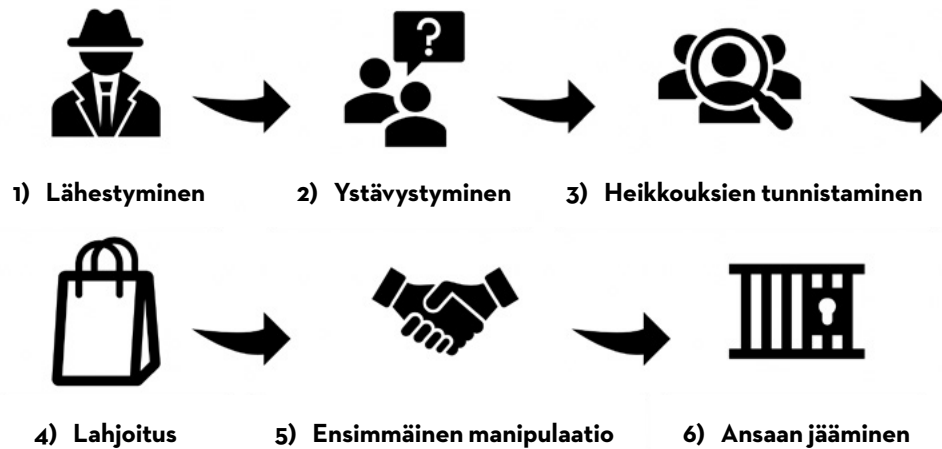
johtanut useisiin eri seurauksiin, kuten valvontakulttuurin lisääntymiseen, taloudellisiin menetyksiin, menetettyihin maineisiin, työntekijöiden irtisanomisiin ja muihin negatiivisiin lopputulemiin.

2.2 Näin manipuloijat lähestyvät kohteitaan - urheilijan grooming

Manipuloijat lähestyvät urheilijoita ja muita urheilun toimijoita eri keinoin. Pääsääntöisesti tekijät lähestyvät joko suoraan tai epäsuorasti. Suora lähestyminen tapahtuu yleensä tarjoamalla kohteelle esimerkiksi rahaa, lahjoja tai seksuaalisia palveluja. Epäsuora lähestyminen puolestaan tapahtuu esimerkiksi kohteen perheen, ystävien tai esimerkiksi pelaaja-agenttien kautta. (Hill 2009, 419-420; IOC & Interpol 2016, 21.) Tyyli, millä tekijät lähestyvät kohteitaan vaihtelee maan tai sarjan korruptiotasosta riippuen. Korkeamman korruption

sarjoissa tai maissa lähestymistapa on ”pikavoittoja” suosiva, eli manipuloijat lähestyvät mahdollisimman monia kohteita ja toivovat, että joku suosuisi mukaan manipulaatioon. Matalan korruption paikoissa manipuloijat muodostavat kohteidensa kanssa pidempiaikaisia suhteita ja etenevät manipulointipyyntöihin hiljalleen. (Hill 2009, 421; IOC & Interpol 2016, 21-22.)

Urheilijan tai urheilutoimijan grooming tapahtuu manipuloijan toimesta yleensä seuraavalla tavalla (KUVIO 1):

KUVIO 1. Urheilijan tai urheilutoimijan grooming (IOC & Interpol 2016).

1) Lähestyminen

Ensimmäinen lähestyminen tapahtuu yleensä siten, että se ei herätä epäilyksiä urheilijassa tai urheilutoimijassa. Manipuloija voi tekeytyä esimerkiksi toimittajaksi tai pelaaja-agentiksi ja näin päästä läheisempään kontaktiin kohteen kanssa. Manipuloijat voivat olla vaikka entisiä pelaajia tai urheilijoita, jotka ovat suhteessa kyseisen seuran, joukkueen tai jonkun niihin liitetävän henkilön kanssa. Tämä helpottaa kontaktin muodostamista ja siirtymistä seuraavaan vaiheeseen. Lähestyminen tapahtuu usein myös tilanteessa, jossa kohde on haavoittuvaisimmillaan. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun urheilijan tai pelaajan suoritus on ollut heikkoja tai kun hän on joutunut seurassaan epäsuotuisaan asemaan.

2) Ystävystyminen

Seuraavassa vaiheessa manipuloija pyrkii muodostamaan ystävyyssuhteen kohteen kanssa. Ystävyyssuhteen aikana manipuloija alkaa rakentamaan luottamussuhdetta. Tämä saatetaan aloittaa jo silloin, kun kohde on vielä alaikäinen nuori.

3) Heikkouksien tunnistaminen

Ystävystymisen ja luottamuksen lisääntymisen myötä manipuloija alkaa selvittää kohteensa heikkouksia ja tämän elämäntyyliä. Näiden tietojen kautta hänelle hahmottuu kohteen potentiaalisuus kilpailumanipulaation näkökulmasta. Asioita, joihin manipuloija kiinnittää huomionsa on muun muassa:

- Onko urheilijan/urheilutoimijan palkanmaksu toiminut normaalisti
- Addiktio, kuten huumeet, seksi tai alkoholi
- Uhkapeliongelma ja siitä seurannut velkaantuminen
- Taloudellinen epävarmuus ylipäätään
- Heikot urheilulliset tulokset
- Halu henkilökohtaiseen menestykseen, ahneus, naiivius
- Ulkopuoliset paineet menestykseen esimerkiksi perheen tai ystävien taholta
- Joustavat moraalikäsitkelyt ja järjestelmänvastaisuus

4) Lahjoitus

Jossain vaiheessa manipuloija tarjoaa yleensä jotakin vastikkeetonta lahjoitusta tai palvelua kohteelleen. Tämän tarkoituksena on sitouttaa kohde ja saada hänet tuntemaan velvollisuuden tuntea manipuloijaa kohtaan. Jos kohde kieltäytyy, saattaa manipuloija ryhtyä käyttäytymään aggressiivisemmin.

5) Ensimmäinen manipulaatio

Ensimmäinen manipulaatio on yleensä jokin pienehkö tai helpohko pyyntö. Esimerkiksi kulmapotkun aiheuttaminen jalkapallossa.

6) Ansaan jääminen

Kun urheilija tai urheilutoimija suostuu manipulaation toteuttamiseen, hänestä tulee manipuloijan ”orja”. Tässä vaiheessa perääntyminen ei enää onnistu, sillä manipuloija yleensä kiristää kohdettaan paljastamisen uhalla ja pakottaa tämän uusiin manipulointeihin.

Hill 2009; IOC & Interpol 2016, 21-22.)

2.3 Urheilu- ja vedonlyöntiperustainen manipulaatio

Kilpailumanipulaatio voi saada lukuisia eri muotoja riippuen siitä, ketkä ovat tekijät ja mitkä motivaatiot heillä on manipuloinnin taustalla (Tak ym. 2018, 74). Yleisesti ottaen urheilutapahtumia voidaan manipuloida joko taloudellisten tai urheilullisten syiden vuoksi (Abbott & Sheehan 2013; Euroopan neuvosto 2018, 2–3; Haberfeld & Sheehan 2013; Spitz 2016). Gorsen ja Chadwickin (2011) arvion mukaan vedonlyöntiperusteinen manipulaatio on noin puolitoista kertaa yleisempää kuin urheiluperusteinen manipulaatio. Urheilullisessa manipulaatiossa tavoitteena on urheilullisen edun saavuttaminen, kuten esimerkiksi tietyn merkityksellisen ottelun voittaminen, sarjapaikan säilyttäminen tai nouseminen ylempiin sarjoihin. Manipulaation järjestäjän tavoitteena on saavuttaa sääntöjenvastaista hyötyä seuralle, joukkueelle tai urheilijoille. Urheiluperusteisesti motivoitunut manipulaatio tuottaa yleensä myös taloudellista hyötyä, kuten sponsorituloja, bonuksia tai muita tuloja, mutta se ei ole toiminnan keskeinen päämäärä. (Abbott & Sheehan 2013; Euroopan neuvosto 2018, 2.)

Urheiluperustainen manipulaatio toteutuu yleensä siten, että lahjotaan vastustaja ja/tai ottelun tuomaristo tai/ja häviämällä tarkoituksella tai ainakin tekemällä vähemmän töitä voiton eteen (Tak ym. 2018, 74). Esimerkiksi Pohjois-Amerikan ammattilaisurheilusarjoissa joukkueiden uskotaan hävinneen tahallaan otteluita heidän saavuttaakseen urheilullista etua tuleville kausille (Soebbing & Humphreys 2011; Soebbing & Mason 2009), sillä suurimmissa sarjoissa heikoimmin sijoittuneimmat joukkueet pääsevät varaamaan lupaavimmat pelaajat ensimmäisenä sarjojen varustilaisuuksissa (Soebbing & Humphreys 2011). Tätä toimintatapaa, missä häviämällä pyritään saavuttamaan paremmat asemat jatkon suhteen, nimitetään Pohjois-Amerikassa ”tankkaamiseksi” (*tanking*). Variaatioita ja väyliä urheilullisen menestyksen parantamiseen vilpillisin keinoin on monia.

Urheilu- ja vedonlyöntiperustaisen manipulaation ”välimaastossa” on niin kutsuttu sisäpiiritiedon jakaminen. Kansainvälisen olympiakomitean ja Interpolin (2016, 14) kilpailumanipulaatiota käsit-

televässä käsikirjassa sisäpiiritieto on määritelty seuraavasti:

”sisäpiiritieto on kilpailutapahtumaan liittyvää tietoa, jota henkilöllä on hallussaan hänen lajiin tai kilpailuun liittyvän asemansa vuoksi, pois lukien sellainen tieto, joka on jo julkistettu tai yleisesti tiedossa, helposti saatavilla tai tuotu esille kyseistä kilpailua koskettavien sääntöjen mukaisesti.”

Sisäpiiritiedon, kuten joukkueen terveystilan, kokoonpanotietojen tai muiden vastaavien tietojen jakamista ei välttämättä mielletä samalla tavalla haitalliseksi toiminnaksi kuin suoraa vaikuttamista kilpailutapahtumiin. Sisäpiiritiedon keskeisin ydin liittyy vedonlyönnissä saavutettavaan etulyöntiasemaan suhteessa muihin vedonlyöjiin (Asser Institute 2014). Euroopassa on ollut tapauksia, joissa kokoonpanon ulkopuolella olleet pelaajat ovat lyöneet vetoa oman joukkueen tappion puolesta tilanteessa, jossa sisäpiiritiedosta on ollut merkittävää hyötyä (Gorse & Chadwick 2011, 25). Tämänkaltaisen tiedon jakaminen on kuitenkin usein kiellettyä lajien kilpailusäännöissä tai vedonlyöntiyhtiöiden ja lajien välisissä sopimuksissa. Myös Kansainvälinen olympiakomitea on kieltänyt sisäpiiritiedon jakamisen omassa eettisessä ohjeistuksessaan (IOC & Interpol 2016, 38).

Vedonlyöntiperustaisessa manipulaatiossa tarkoituksena on tuottaa taloudellista hyötyä ottelu- tai kilpailutapahtumiin vaikuttamalla. Tässä manipulaation muodossa tavoitteena on suora tai epäsuora taloudellinen tuotto urheilutuloksesta riippumatta. Ensimmäinen tarkoittaa tässä yhteydessä vedonlyönnillä saavutettua rahasummaa ja jälkimmäinen rahanpesulla saavutettua hyötyä. Rahanpesu voi toteutua osittain myös jonkin verran tappiollisella vedonlyönnillä, esimerkiksi hajauttamalla varoja matalakertoimisiin vedonlyöntikohteisiin. (Abbott & Sheehan 2013; Euroopan neuvosto 2018, 2; Peurala 2013.) Urheilullisen manipulaation tavoin myös vedonlyöntiperusteinen manipulaatio voi toteutua monin eri keinoin ja eri tahojen toimesta. Se voi tapahtua myös itsenäisesti yksilön,

kuten yksittäisen urheilijan tai tuomarin toimesta (Forrest ym. 2008, 157). Holden ja Rodenberg (2017) näkevät yksilöiden toteuttaman manipulaation (ns. *lone-wolf match-fixing*) yhdeksi uhkaavimmista kilpailumanipulaation muodoista, sillä sitä on hyvin vaikeaa ennakoida, havaita tai todistaa. Usein taloudellisiin syihin motivoituneen manipulaation taustalla on joko laittomilta vedonlyöjiltä tai vedonlyöntiyhtiöiltä saatu lahjus, jolloin yksilö toimii pitkälti vain manipulaation välineenä, jonka juuret ulottuvat esimerkiksi rikollissyndikaatteihin. (Forrest ym. 2008, 157). Aina manipulaatioiden taustalla ei kuitenkaan ole järjestäytyneitä rikollisuutta tai taustatoimijoita. Toisinaan kyse voi olla vain yksittäisten henkilöiden toteuttamista yksittäisistä toimista. Esimerkiksi 1990-luvun lopun pesäpallon sopupelivyyhdissä kyseessä oli pelaajien keskenään sopima manipulaatio. Tämän taustalla ei vaikuttanut minkäänlaista kansallista saatikka kansainvälistä rikollisuutta.

On tunnistettu erilaisia tapoja, miten vedonlyöntiperusteista manipulaatiota on toteutettu. Niin kutsutussa pisteiden kaunistelussa (*point-shaving*) tavoitteena ei ole hävitä itse ottelua, vaan hävitä esimerkiksi jollain tietyllä piste- tai maalierolla. Usein tämä toteutuu käytännössä siten, että ottelun selkeä ennakkosuosikki ei voitakaan ottelua niin suurella erolla kuin oli ennakoitu, vaan kamppailusta muodostuu ”yllättävän” tiukka. Tämänkaltaisen manipulaatio lienee henkisesti suotuisampaa

2.4 Riskitekijät ja motivaatiot manipulaation taustalla

Tutkimuskirjallisuudessa on havaittu erilaisia riskitekijöitä, mitkä saattavat altistaa kilpailumanipulaatiolle. Ensinnäkin yksilöurheilua ja yksittäisiä henkilöitä on helpompi manipuloida kuin kokonaisia joukkueita (Carpenter 2012). Yksilöiden kautta ottelutapahtumiin voidaan vaikuttaa eniten. Kaikista eniten yksilön kautta pystytään vaikuttamaan asetelmassa, jossa kaksi yksilöä kilpailee vastakkain. (Forrest ym. 2008, 161–163.) Pelaajien ja yksilöurheilijoiden lisäksi houkuttelevia kohteita ovat myös tuomarit, sillä heillä on runsaasti vaikutusvaltaa ottelutapahtumien kulkuun. Urheilijoista etenkin nuoret, huipputason menestystä tavoitte-

urheilijoille, sillä he eivät joudu luopumaan voittamisen tavoitteesta. (Bernhardt & Heston 2008; Johnson 2009; Rodney ym. 2011 Schmidt & Stuck 2008.) Kyseistä manipulaatiota on tapahtunut todistetuksi ainakin koripallon yliopistosarjoissa Yhdysvalloissa (Johnson 2009; Schmidt & Stuck 2008). Tilannemanipulaatiossa (spot-fixing) pyritään puolestaan manipuloidaan kilpailutapahtuman tiettyä tapahtumaa (Gorse & Chadwick 2011, 5). Nämä tapahtumat voivat olla lopputuloksen kannalta varsin merkityksettömiä, kuten varoituksia, avausheittoja tai kulmapotkuja. Rikollisjärjestöt ovat järjestäneet rahanpesutarkoituksessa myös niin kutsuttuja haamuotteluita (*ghost games*), eli otteluita, joita ei todellisuudessa edes pelata (KCOOS 2017, 12). Lisäksi järjestöt voivat esimerkiksi soluttaa rikolliseen toimintaan tähtääviä pelaajia joukkueisiin (Ikonen 2013).

Kilpailumanipulaation taustalla toimivat kansainväliset rikollisryhmät ovat yleensä järjestäytyneet siten, että ketjun ylimmällä tasolla toimii toiminnan rahoittaja, jonka alaisuudessa toimii varsinaisia otteluiden järjestelijöitä. Rahoittajan ja järjestelijöiden välisestä rahaliikenteestä huolehtivat puolestaan rahaa kuljettavat kuriirit. Alimpana tässä toimijaketjussa on joukkueessa toimiva luottohenkilö, jonka kanssa järjestelijä sopii kilpailutapahtumien lopputuloksista. Luottohenkilö jalkauttaa toiminnan konkreettisesti urheilukentille sopivien urheilijoiden kautta. (Hill 2009; Ikonen 2013.)

levat yksilöt, saattavat olla haavoittuvaisemmassa asemassa kuin muut. (Forrest ym. 2008; Haberfeld & Sheehan 2013.) Hill (2009) ja Ikonen (2013) ovat puolestaan havainneet, että joissain kilpailumanipulaatiotapauksissa joukkueen sisällä vaikuttaneet vahvat auktoriteetit ovat olleet merkittävässä asemassa toteutuneiden manipulaatioiden suhteen. Tämänkaltaiset auktoriteetit ovat usein kokeneita urheilijoita, jotka nauttivat joukkueen sisällä merkittävää arvostusta muilta pelaajilta tai urheilijoilta. Tämän vuoksi he ovat saaneet näissä tapauksissa myös muut toimimaan toivomallaan tavalla.

Taloudellisilla tekijöillä on havaittu olevan merkittävä yhteys kilpailumanipulaatiotapausten kanssa (esim. FiFPro 2012; **Forrest** 2008; **Hill** 2010; IOC & Interpol 2016, 19; NWG 2013, 9; **Trumpyte** 2016, 252). Jalkapallon kansainvälisen pelaajayhdistyksen FiFPro:n (2012) tutkimuksessa maksamattomien palkkojen ja kilpailumanipulaation väliltä löytyi selkeä yhteys. Tutkimuksen perusteella pelaaja, joka joutuu odottamaan palkanmaksuaan, ajautuu todennäköisemmin manipuloinnin kohteeksi kuin muut. Tämänkaltaisissa tilanteissa pelaajat altistuvat ottamaan korvauksia vastaan ns. ”korvaavilta markkinoilta”, eli laittomilta vedonlyöntimarkkinoilta (**Hill** 2010, 51). Pelaajayhdistys havaitsi myös, että manipuloijat lähestyvät useammin sellaisia henkilöitä, jotka olivat joutuneet kiusaamisen, häirinnän tai väkivallan uhreiksi. Kohteeksi valikoitui myös yksilöitä, jotka harjoittelivat joukkueen ulkopuolella yksin (FiFPro 2012.) Myös IOC ja Interpol (2016, 19) sekä **Tak** ja kumppanit (2018) ovat tunnistaneeet saman toimintamallin, missä manipuloijat kohdistavat toimintansa haavoittuvaisempiin yksilöihin. On myös havaittu, että huippu-urheilijat ovat erityisen alttiita uhkapelaamiselle ja uhkapeliongelmielle (**Grall-Bronnec** ym. 2016).

Yleisesti korruptoituneet valtiot vaikuttavat olevan alttiimpia kilpailumanipulaatioille kuin matalamman korruption maat (**Elaad, Krumer & Kantor** 2018). Valtioiden koola tai varakkuudella ei sen sijaan ole katsottu olevan merkittävää altistavaa vaikutusta manipulaatiolle suotuisaan ilmapiiriin (**Abbott & Sheehan** 2013). Sarjatasojen osalta eroja on löydetty. Suurin osa Euroopassa ja myös Pohjoismaissa tapahtuneista kilpailumanipulaatioista on kohdistunut ennen kaikkea niin sanottuihin b-kategorian sarjoihin, sillä korkeampia sarjatasoja on vaikeampi manipuloida suuremman mediahuomion ja korkeampien suojausvoimien vuoksi (NWG 2013, 28–29; **Peurala** 2013, 273.) Tästä huolimatta manipulaatiotapauksia on noussut esiin myös korkean profiilin kansainvälisistä otteluista (**Abbott & Sheehan** 2013, 265; **Dietl & Weingärtner** 2012).

Kilpailu- tai sarjatasojen lisäksi merkitystä on myös sillä ajankohdalla, milloin sarjaa pelataan tai kilpailu järjestetään. Esimerkiksi Suomessa jalkapalloa pelataan myös kesäaikaan, milloin monet muut

eurooppalaiset sarjat ovat tauolla (NWG 2013, 8). Lisäksi pelaajasopimuksia voidaan tehdä vain kausiluontoisesti. (**Peurala** 2013, 284.) Tämänkaltaiset tekijät lisäävät järjestäytyneen rikollisuuden mielenkiintoa. Kilpailumanipulaatioiden näkökulmasta kiinnostavia otteluita ovat myös sarjakauden lopussa pelattavat merkityksettömät ottelut (**Forrest** ym. 2008), joissa joukkueet ovat esimerkiksi voineet varmistaa jo tietyt sarjasijoitukset, jolloin viimeisillä otteluilla ei ole enää merkittävää urheilullista panosta. Ylipäätään ottelut, joilla ei ole merkittävää panosta, kuten harjoitus- ja ystävyysottelut ovat riskialttiimpia manipuloinnille (IOC & Interpol 2016, 19).

NWG:n (2013) raportissa selvitettiin pohjoismaihin liittyviä riskitekijöitä kilpailumanipulaation kannalta. Raportin perusteella jalkapallo on muun maailman tapaan erityisen altis laji kilpailumanipulaatioille, mutta tapauksia on ollut myös muissa lajeissa, kuten koripallossa, pesäpallossa sekä jääpallossa. Raportissa havaittiin myös, että pohjoismaissa etenkin joukkuelajit ovat alttiita kilpailumanipulaatiolle. Raportin johtopäätöksissä todettiin myös, että suurin riski kilpailumanipulaatioille on matalammilla sarjatasoilla, joissa palkkatasot ovat matalia ja valvonta heikkoa. Lajien osalta suurin riski oli lajeissa, jotka ovat suhteellisen pieniä ja sen myötä myös heikosti valvottuja.

Riskiä lisäävät raportin mukaan myös:

- Kuulumattomuuden tunne omaan joukkueeseen
- Heikko tietoisuuden taso ilmiöstä
- Puutteelliset ilmiantomahdollisuudet
- Erotuomarien liian aikainen valitseminen
- Kilpailusääntöjen puutteellisuus
- Organisaation/seuran heikko hallinnointi (NWG 2013, 9–11.)

Yksilöitä motivoidaan kilpailumanipulaatioihin mukaan positiivisilla ja negatiivisilla keinoilla. Positiivisiin keinoihin kuuluvat lahjukset, kuten esimerkiksi rahapalkkiot, rahakkaat sponsorisopimukset, erilaiset lahjat ja palvelut tai vaikkapa lupaus siirrosta menestyneempään joukkueeseen. Negatiiviset keinot ovat painostusta ja uhkauksia, kuten kiristämistä ja fyysisellä väkivallalla uhkailua. Manipulaation järjestäjä käyttää usein myös erilaisia retorisia ja psykologisia keinoja kohteensa taivuteluun. (**Demir & Karademir** 2013, 335; **Peurala**

2013, 271; **Rubicsek** 2018, 1.) Esimerkiksi vuonna 2013 Wimbledonin tennisturnauksen yhteydessä eräälle pelaajalle esitettiin suoria tappouhkauksia sosiaalisen median kautta, jos hän ei suostuisi mani-

2.5 Manipuloinnin torjunta ja toimijat

Kilpailumanipulaatio ei ole uusi ilmiö urheilun parissa, sillä vastaavia ilmiöitä on ollut urheilun parissa aina. Urheiluorganisaatiot alkoivat tunnistaa nykymuotoisena tunnetun kilpailumanipulaatio-ongelman vähitellen vajaa 20 vuotta sitten. Lajit reagoivat ilmiöön eri tavoin – esimerkiksi tenniksessä ja kriketissä muodostettiin ennaltaehkäiseviä ohjelmia jo vuosituhannen alussa, mutta jalkapallossa siihen tartuttiin vahvemmin vasta 2010-luvun taitteessa. (**Haberfeld & Sheehan** 2013; **Hill** 2016; **Peurala** 2013; **Spitz** 2016; **Van Rompuy** 2016.) Joissain maissa on käynnistetty 2010-luvulla myös kansallisia ohjelmia kilpailumanipulaation torjumiseksi (**Moritzer** 2016; **Unger** 2016). **Spitz** (2016) huomauttaa, että monet urheiluorganisaatiot ovat pitkään vältelleet vastuuta torjuntaohjelmien laatimisesta. Hänen mukaansa useita organisaatiota on pitänyt suostutella luomaan näitä ohjelmia. Ylipäätään kilpailumanipulaatioskandaaleita on pidetty aikaisemmin pitkälti yksittäistapauksina, jotka voidaan vain karsia joukosta. Niiden taustalla ei ole nähty olevan järjestelmällistä toimintaa. (**Abbott & Sheehan** 2013; **Unger** 2016.)

Kilpailumanipulaation kansainvälinen luonne edellyttää niin valtioiden rajat ylittävää kuin kansallistakin yhteistyötä eri tahojen toimesta, sillä esimerkiksi antidopingtoiminnan kaltaista valvontajärjestelmää ilmiön parissa ei ole, eikä näytä olevan edes mahdollista luoda (Euroopan neuvosto 2012; **Tarasti** 2014, 14). Urheilun eettisten kysymysten hallinnoinnista Suomessa selvityksen tehnyt **Tarasti** (2014, 14) kuvailee kilpailumanipulaation preventioniin liittyviä vaiheita sekä eroja näiden kahden ilmiön välillä seuraavasti:

”Vedonlyöntivilpissä ja siihen liittyvässä urheilutulosten manipuloinnissa ei ole käytettävissä samanlaista tietoa. Tarvitaan vedonlyöntihtiön

puloimaan omaa otteluansa (Sport & Law Journal 2013). **Smith** (2011) toteaa ahneuden ja pelon olevan yleisimmät motivaatiotekijät lahjusten ottamisten taustalla.

tiedot vedonlyönnin epänormaaleista poikkeamisista, tarvitaan tietoa, mitä epätavallista ottelussa tai kilpailussa on havaittu tai epäilty tapahtuneen, ja tarvitaan tietoa yksityisen rahan liikkeistä. Ensin mainittu edellyttää vedonlyöntihtiöiden toimia, toiseksi mainittu urheilujärjestön seurantaa ja viimeksi mainittu poliisin toimia, sillä tilitietojen hankinta ilman poliisivaltuuksia ei ole yleensä mahdollista. Valvonta on siten yhteistoimintaa. Sellaista urheilun omavalvontaa kuin dopingissa ei voida järjestää vedonlyöntivilpissä ja siihen liittyvässä sopupelissä ja muussa tulosten vääristämisessä. Manipuloinnissa ei ole kysymys suorituskyvyn parantamisesta.”

Yksi keskeinen ongelma kilpailumanipulaatioiden kohdalla on se, että kansainvälistä lainsäädäntöä aiheeseen liittyen ei ole olemassa. Tämä johtaa siihen, että kansallinen lainsäädäntö – tai ylipäätään sen olemassaolo – vaihtelee eri maissa sisältöjen ja toimivuuden osalta hyvinkin paljon. (**Abbott & Sheehan** 2013, 266; **Peurala** 2013, 270.) Esimerkiksi Suomessa ei ole suoraan kilpailumanipulaatiota koskevaa lainsäädäntöä, kun taas Ruotsissa on viime vuosien aikana kiristetty aiheeseen liittyviä lakeja (**Brend** 2018; NWG 2013). Ranskassa on lainsäädäntöä urheiluedonlyöntiin liittyen, mutta sen toimivuutta on monin paikoin kyseenalaistettu. Ongelmiksi ovat muodostuneet kansallisen lainsäädännön hajanaisuus, rikollisorganisaatioiden laajuus sekä yhteistyön puuttuminen julkisen ja yksityisen sektorin toimijoiden välillä (**Boniface** ym. 2012, 6). Lainsäädäntö ei siis pirstaloidu vain globaalilla tasolla, vaan myös kansallisten lainsäädäntöjen sisällä. Tämä aiheuttaa ongelmia myös kilpailumanipulaatiota torjuville viranomaisille, sillä kilpailumanipulaatiotapauksissa rikolliset toimijat operoivat usein useissa eri maissa. Tällöin on epäselvää, että mille taholle vastuu tutkinnasta kuuluu ja minkä

maan lainsäädäntöä tilanteessa kulloinkin sovelletaan (Ikonen 2016).

Kansainvälinen olympiakomitea ja Interpol (2016, 83) jakavat käsikirjassaan kilpailumanipulaation liittyvät preventiotoimet kolmeen pääryhmään,

A) säännöt ja lainsäädäntö, B) tietoisuuden kasvattaminen ja valmiuksien parantaminen ja C) valvonta, tiedustelu ja tutkinta. Seuraavassa nämä pääluokat tutkimuksista poimituilla täydennyksillä sekä kotimaisilla esimerkeillä koostettuna.

A) Säännöt ja lainsäädäntö

- Kansainvälisten lajiliittojen muodostamat eettiset ohjeistukset
- Lajiliittojen muodostamat kilpailu- ja kurinpitosäännöt
- Toimivat lisenssijärjestelmät
- Kansainvälinen lainsäädäntö ja sopimukset, etenkin urheilukilpailujen manipuloinnista tehty yleissopimus
- Suomessa tietyt rikoslain kohdat (ks. tarkemmin luku 3.6.2)

B) Tietoisuuden kasvattaminen ja valmiuksien parantaminen

- Koulutustoiminnan kehittäminen ja kohdistaminen etenkin nuoriin
- Eettisesti kestävä ilmapiiriin vahvistaminen
- Tutkimustoiminnan kehittäminen
- Selvitykset, käsikirjat ja muut ohjeistukset urheilukilpailujen manipulaation torjuntaan
- Riskien tunnistaminen ja niihin reagoiminen (riskianalyysin toteuttaminen)

C) Valvonta, tiedustelu ja tutkinta

- Veikkaus monitoroi GLMS:n* kautta
- Vihjepalvelut, kuten SUEKin ILMO-palvelu tai Jalkapallon pelaajayhdistyksen Red Button -mobiilisovellus
- Tiedon kerääminen avoimista lähteistä
- Poliisiviranomaisten toimet

*GLMS eli Global Lottery Monitoring System on vedonlyöntiyhtiöiden kansainvälinen yhteishanke, jonka avulla ne valvovat globaalia vedonlyöntikäyttäytymistä. Suomessa tästä valvonnasta vastaa Veikkaus.

(Abbott & Sheehan 2013; Hakeem 2013; Ikonen 2013; IOC & Interpol 2016, 83; Moritzer 2016, 271; Spitz 2016; Timonen 2016; Unger 2016.)

Transparency Internationalin (2016) raportissa suositetaan muun muassa seuraavia asioita kilpailumanipulaation torjumiseksi:

- Valtioiden tulisi ratifioida urheilukilpailujen manipuloinnista tehty yleissopimus
- Urheilujärjestöjen tulisi kehittää raportointipalveluja, jotka ovat itsenäisiä, luottamuksellisia ja turvallisia
- Hallitusten tulisi tehdä yhteistyötä kansallisten urheilujärjestöjen kanssa kehittääkseen

kansallisia yhteyspisteitä vastaamaan urheilun riippumattomuudesta, sisältäen kansallisen asiamiehen nimittämisen urheiluun

- Kansainvälisten lajiliittojen tulisi kieltää ammattuurheilijoita lyömästä vetoa heidän omissa lajeissaan
- Kaikkien urheilun toimijoiden - urheilijoiden, valmentajien, tuomareiden, toimitsijoiden, vanhempien - tulisi kyetä havainnoimaan kilpailumanipulaatioyhteykset

Yleisellä tasolla keskeiset toimijat kilpailumanipulaation torjumisessa ovat urheiluliike, vedonlyöntiyhtiöt sekä poliisi- ja oikeusviranomaiset (Boniface ym. 2012,7; Rubicsek 2018, 1). Suomessa kilpailumanipulaation torjunta on usean eri toimijan yhteistoimintaa, ja se on jäsentynyt pitkälti edellä mainitulla tavalla. Urheilukilpailujen manipuloinnista tehdyssä yleissopimuksessa (artikla 13) on linjattu niin kutsuttujen kansallisten yhteyspisteiden (national platform) muodostamisesta. Yleissopimuksen mukaan kansallisen yhteyspisteen tulee:

- Toimia tietokeskuksena, kerätä ja jakaa tietoa
- Koordinoida kilpailumanipulaation vastaista toimintaa
- Saada, keskittää ja analysoida tietoa epäsäännöllisestä ja epäilyttävästä vedonlyönnistä
- Välittää tietoa mahdollisista lainsäädännön tai urheilua koskevien sääntöjen rikkomuksista viranomaisille ja urheilujärjestöille ja/tai vedonlyöntiyhtiöille
- Tehdä yhteistyötä kaikkien järjestöjen sekä olennaisten kansallisten ja kansainvälisten viranomaisten kanssa, mukaan lukien muiden valtioiden kansalliset yhteyspisteet

Kansalliset yhteyspisteet muodostavat keskenään epävirallisen verkoston (Group of Copenhagen), jonka puitteissa ne tekevät yhteistyötä ja jakavat tietoa keskenään.

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti vuonna 2015 Urheilun eettisten asioiden neuvottelukunnan, jonka tehtävänä on toimia urheilun toimijoiden ja eri hallinnonhaarojen välisenä koordinaatio- ja yhteistyöelimenä. Neuvottelukunnan tavoitteena on edistää urheilun eettisyyttä ja sitä koskettavien kansainvälisten sopimusten toimeenpanoa (Halila 2016). Neuvottelukuntaan kuuluu sen kokouksia valmisteleva työjaosto, joka toimii urheilukilpailujen manipuloinnista tehdyn yleissopimuksen mukaisena kansallisena yhteyspisteenä. Yhteyspisteen asettaa opetus- ja kulttuuriministeriö ja sen sihteeristönä toimii SUEK. Työjaostoon kuuluvat jäsenet, eli kansallinen yhteyspiste on Suomessa seuraavainen (KUVIO 2):

Kansallinen yhteyspiste Suomessa 2017-2018

Viranomaiset	Urheilu	Vedonlyöntiyhtiö
<ul style="list-style-type: none"> • Opetus- ja kulttuuriministeriö • Oikeusministeriö • Poliisi • Poliisihallitus • Keskusrikospoliisi • Valtakunnansyyttäjänvirasto 	<ul style="list-style-type: none"> • Suomen Olympiakomitea • Jalkapallon Pelaajayhdistys • Suomen Palloliitto • SUEK 	<ul style="list-style-type: none"> • Veikkaus Oy
Yhteyspisteen asettaminen - Opetus- ja kulttuuriministeriö Sihteeristö - Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry		

KUVIO 2. Urheilukilpailujen manipuloinnista tehdyn yleissopimuksen mukainen kansallinen yhteyspiste Suomessa.

2.6 Kilpailumanipulaatioon sovellettava lainsäädäntö

2.6.1 Urheilukilpailujen manipuloinnista tehty yleissopimus

Useat eurooppalaiset ministerit ovat hyväksyneet vuonna 2014 Sveitsin Macolinissa urheilukilpailujen manipuloinnista tehdyn yleissopimuksen. Suomi ei ole vielä toistaiseksi ratifoinut sopimusta. Yleissopimuksen ensimmäisen artiklan mukaan yleissopimuksen tarkoitus on ”estää urheilukilpailujen manipulointi urheilun rehellisyyden ja urheilun etiikan suojelemiseksi urheilun itsemääräämisoikeuden periaatteen mukaisesti”. Yleissopimuksen tärkein tavoite on ”urheilun rehellisyyden ja urheilun

- Preventiökäytännöt
- Yhteistyökäytännöt
- Viranomaistoiminta
- Tiedonvaihto
- Seurantamekanismit

(Euroopan komissio 2017, 2–3; Euroopan neuvosto 2014, 4.)

Yleissopimuksen toisessa luvussa käsitellään torjunta- ja yhteistyötoimia. Kyseisessä luvussa kehoitetaan kehittämään kansallista yhteistyötä urheilu- ja kilpailuorganisaatioiden sekä vedonlyöntiyhtiöiden välille. Edellä mainituille sidosryhmille suositellaan myös muun muassa kilpailumanipulaatioon liittyvien riskien hahmottamista, koulutuksen ja tietoisuuden lisäämistä sekä hyvän hallintotavan kehittämistä. Yleissopimuksen kolmas luku koskee tiedonvaihtoa. Siinä todetaan, että jo mainittujen sidosryhmien tulisi kansainvälisen ja kansallisen

2.6.2 Sovellettavat rikoslain kohdat

Suomessa ei ole suoranaisesti kilpailumanipulaatiota koskevaa lainsäädäntöä. Toistaiseksi kilpailumanipulaatiotapauksia on käsitelty tiettyjen rikoslain kohtien kautta. Kilpailumanipulaatiot saattavat täyttää useankin eri rikoksen tunnusmerkistön, mutta toistaiseksi suomalaisessa

etiikan suojeleminen”. Tähän tavoitteeseen pyritään eri toimenpiteillä, joiden päämääränä on urheilukilpailujen manipuloinnin ehkäiseminen ja tunnistaminen. Yleissopimuksen tavoitteisiin pyritään myös edistämällä kansainvälistä yhteistyötä sekä seuraamalla sitä, että yleissopimuksessa annettuja määräyksiä myös noudatetaan. Yleissopimuksessa käsitellyt pääkohdat voidaan listata aihealueittain seuraavasti:

lainsäädännön puitteissa jakaa tietoa keskenään sekä viranomaistahojen kanssa. Kolmanteen lukuun on kirjattu kansallisen yhteyspisteen perustaminen sekä henkilötietosuojan kunnioittaminen. Yleissopimuksen neljännessä ja viidennessä luvussa käsitellään kansallisiin lainsäädäntöihin liittyviä asioita. Kuudennen luvun aiheena on puolestaan sanktiointimenettelyt. Seitsemännessä luvussa käsitellään seurantakomiteaa, jonka tarkoituksena on seurata yleissopimukseen kirjattujen asioiden toteutumista. (Euroopan neuvosto 2014.)

oikeuskäytännössä tapauksiin on sovellettu lähinnä elinkeinotoiminnan lahjomissäännöksiä. Pesäpallon sopupelivyhti vuonna 1998 on toistaiseksi ainoa vedonlyöntiin kiinnittyvä urheilupetos Suomessa, johon osallistuneita henkilöitä on tuomittu petoksen rikosnimikkeellä. (NWG 2013; Weckström 2017.)

Suomessa mahdollisesti sovellettavat rikoslain kohdat:

- Lievä petos (769/1990)
- Petos (769/1990)
- Törkeä petos (769/1990)
- Rahanpesu (191/2011)
- Törkeä rahanpesu (61/2003)
- Lahjominen elinkeinotoiminnassa (637/2011)
- Törkeä lahjominen elinkeinotoiminnassa (637/2011)
- Lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa (637/2011)
- Törkeä lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa (637/2011)

2.6.3 Perusteluita lainsäädännön muutoksille

Kuten todettua, Suomessa tapahtuneita kilpailumanipulaatiotapauksia on käsitelty lähinnä elinkeinotoiminnan lahjusrikoksina (Ikonen 2016; NWG 2013; Weckström 2017). Elinkeinotoiminnan lahjomissäännöksessä on haasteita kilpailumanipulaation kannalta. Ikonen (2016) mukaan lahjusrikoksia koskevaa lainsäädäntöä ei ole alun perin laadittu kilpailumanipulaatioita koskevia tilanteita varten. Myös Weckström (2017, 43) huomauttaa, että elinkeinotoiminnan lahjusrikossääntelyyn johtaneessa hallituksen esityksessä ei pohdittu sääntelyn soveltuvuutta kilpailumanipulaatiotapauksiin. Hänen mukaansa tuomioistuimet ovat joutuneet ”varsin laajasti tulkitsemaan tunnusmerkistöjä”. Kaikkein ongelmallisinta lahjomissäännöksen soveltamisessa urheilussa tapahtuvaan kilpailumanipulaatioon vaikuttaa olevan se, että urheilu ei ole kokonaisuudessaan kaupallista ja ennen kaikkea ammattimaista toimintaa, eli kaikkea urheilua ei lueta elinkeinotoiminnaksi. Suomessa elinkeinotoimintaa harjoittavat lähinnä pääsarjatasoilla kilpailevat urheiluseurat, mutta veikkauskohteina on myös alempien sarjojen joukkueita. Näihin alasarjojen tapahtumiin elinkeinotoiminnan lahjomissäännös ei sovellu, sillä ne eivät ole elinkeinotoimintaa. Nämä haasteet on tunnistettu urheilussa myös liittotasolla (Turun sanomat 2012). Weckström (2017, 47) tiivistää lahjomissäännöksen ongelmallisuuden kilpailumanipulaation näkökulmasta seuraavasti:

”-- käytännössä sovellettu elinkeinotoiminnan lahjomissäännös ei mielestäni sovellu kaikkiin vedon-

lyöntikohteina oleviin tapahtumiin, sillä alasarjaurheilussa kyse on yksiselitteisesti elinkeinotoiminnan ulkopuolisesta toiminnasta.”

Tässä katsannossa ongelman muodostavat myös sellaiset yksilöurheilulajit, joiden taustalla ei vaikuta elinkeinonharjoittajia. Tällöin petos vaikuttaisi olevan ainoa rikos, joka voisi soveltaa ilman elinkeinonharjoittajaa toteutettavaan yksilöammattiurheiluun (Weckström 2017, 47). Kilpailumanipulaation kannalta myös petos on kuitenkin ongelmallinen. Weckströmin (2017, 68) tutkielman johtopäätösten perusteella petos ei sovellu kilpailumanipulaatiotapauksiin sen vuoksi, että niissä ei ole kysymys erehdyttämisestä. Kyseessä ei voi olla petos, sillä ei ole erehdyttä. Ja koska ei ole erehdyttä, ei ole myöskään erehdyksen vuoksi tapahtunutta ”toisin toimimista”. Ketään ei siis rikosoikeudellisesti petetä. Kilpailumanipulaatiosta voi olla vain tietoinen tai tietämätön. Ongelma on konkreettinen ulkomailta käsin toteutettujen kilpailumanipulaatioiden kohdalla, sillä Suomessa käsiteltyjen oikeustapausten perusteella ulkomaisia tekijöitä ei ole saatu petosvastuuseen. (Weckström 2017, 68.)

Urheilukilpailujen manipulaatiota koskeva yleissopimus edellyttää, että valtioiden tulee turvata puitteet rikoksen tunnusmerkit täyttävien manipuloititapauksien tehokkaalle tutkinnalle (Yleissopimuksen viides artikla). Nykyinen lainsäädäntö ei täytä tätä vaatimusta. Yleissopimuksen 17§:n mukaan valtioiden tulee toteuttaa myös sellaiset lainsäädännölliset toimenpiteet, että

manipulointitapauksissa avustaneet henkilöt saadaan saatettua myös rikosoikeudelliseen vastuuseen. **Weckströmin** (2017, 68) havaintojen mukaan kilpailumanipulaatioihin osallistuvia urheilijoita voitaisiin saattaa rikosoikeudelliseen vastuuseen avunannosta petokseen, mutta tämä on osoittautunut haasteelliseksi sen vuoksi, että manipulointien (ulkomaisia)päätökijöitä ei ole kyetty saattamaan petosvastuuseen.

SUEK (2019) totesi lausunnossaan liikuntapoliittisesta selonteosta seuraavasti:

Verrattuna muihin eurooppalaisiin maihin Suomessa on hyvin vähän liikuntaa koskevaa erityislainsäädäntöä. Liikunnan kansainvälinen sektori on kuitenkin jatkuvasti juridisoitumassa. Euroopan neuvoston urheilukilpailujen manipulaation vastainen yleissopimus edellyttää jäsenvaltioilta lainsäädännöllisiä toimenpiteitä, joilla pyritään ehkäisemään urheilukilpailujen manipulointia. Yleissopimus siis edellyttää, että valtioiden tulee turvata puitteet rikoksen tunnusmerkit täyttävien manipulointitapausten tehokkaalle tutkinnalle ja

tuomioistuinkäsittelylle. Kilpailumanipulaatioon liittyvän lainsäädännön kehittäminen on tarpeellista. Urheilun eettisten asioiden neuvottelukunta on tehnyt asiasta aloitteen, mutta se ei ole toistaiseksi edennyt toivottavalla tavalla.

Nykyisin manipulaatorikosten tutkinnassa ja tuomioissa on voitu käyttää lähinnä vain ”lahjuksen ottamista tai antamista elinkeinotoiminnassa” eikä esimerkiksi petosta, koska erehdyttämisen kohde (rahapeliyhtiö) on yleensä tuntematon. Ongelmana on, että nyt käytettävä laki on keinotekoinen, eikä sitä ole säädelty manipulaatiotapauksiin. Nykyinen lainsäädäntö ei anna poliisille riittävästi tutkintavaltuuksia, esimerkiksi tutkinnallisesti tärkeään telekuunteluun ja televiestien sisältöjen tutkimiseen. Samoin elinkeinotoiminnan määrittely on hankalaa, kun kyse on esimerkiksi jalkapallon pääsarjoja alemmista sarjoista. Suomen rikoslain 36 lukua (petoksesta ja muusta epärehellisyydestä) tulisi täydentää rikosnimikkeellä urheilupetos. Oma rikosnimike antaisi laille pohjaa ja poliisille työkaluja tutkia näitä rikoksia.

3 Taustatietoa: korruptio ja urheilun vedonlyöntimarkkinat

3.1 Korruptio urheilussa

Korruptio on käsitteenä monitulkintainen ja siitä haastavaa muodostaa selkeää määritelmää. Korruption käsite ymmärretään eri tavoin eri kulttuureissa ja yhteiskunnissa. Vaikka kansainvälisesti on muodostettu suhteellisen sitovia sääntöjä ja sopimuksia korruptiosta sekä korruptionvastaisesta toiminnasta, määrittää sen lopullisesti kunkin maan oma lainsäädäntö ja olosuhteet. (Maennig 2008; Salminen & Mäntyselä 2013, 7; Strandén & Fjeldsgård 2016, 9.) Transparency International ja Euroopan komissio määrittelevät korruption olevan vastuullisen aseman väärinkäyttöä oman edun tavoittelemiseksi. Aaltonen (2016, 24) tuo korruption käsitteeseen mukaan laajemman moraalisen ja sosiaalisen ulottuvuuden:

”korruptiolla tarkoitetaan julkisen viran väärinkäyttöä oman edun saavuttamiseksi, moraalista virhettä, jolla on suuret sosiaaliset kustannukset, koska korruptio lamaannuttaa sopimuksiin perustuvan järjestelmän.”

Salminen (2015, 5–6) puolestaan korostaa, että korruption kohdalla kyse on aina vallan ja vaikutusvallan väärinkäytöstä. Hänen mukaansa korruptiivinen käyttäytyminen poikkeaa niistä odotuksista ja velvollisuuksista, joita julkisen roolin haltijalle on asetettu.

Urheilu on laaja ilmiö, jonka kautta virtaa vuosittain satoja miljardeja euroja. Runsaat rahavirrat tuovat mukanaan myös erinäisiä lieveilmiöitä. Transparency Internationalin (2016) julkaiseman raportin mukaan korruptio on urheilussa merkittävä ongelma monella alueella. Ongelmat urheiluorganisaatioiden hallinnoinnissa, kilpailumanipulaatiot sekä urheilutapahtumien järjestämiseen liittyvät eettiset haasteet ovat nousseet esiin myös julkisuudessa. Raportissa todetaan myös, että korruption torjuminen on urheilussa vielä alkutekijöissään.

(Transparency International 2016.) Korruptio ei ole urheilun kontekstissa mikään uusi asia, sillä ensimmäiset tapaukset havaittiin jo antiikin olympiakisoissa (Maennig 2008; Maennig 2005). Tämä ei ole sinänsä yllättävää, sillä yhteiskunnan arvot ja trendit heijastuvat tunnetusti myös urheiluun (Boniface ym. 2012, 14). On haastavaa arvioida sitä, että missä määrin korruptio on urheilun parissa lisääntynyt tai sitä, onko se ylipäättään lisääntynyt. Yhtä mahdollista on myös se, että yleinen tietoisuus ilmiöstä on kasvanut ajan myötä. (Maennig 2008.)

Maennig (2008) jakaa urheilussa tapahtuvan korruption hallinnolliseen ja kilpailulliseen korruptioon. Hallinnollinen korruptio viittaa etenkin organisaatiotason korruptioon, joissa korruptiota voi ilmetä esimerkiksi kisaisännöyksien valintaprosesseissa, televisio-oikeuksien kilpailutuksissa, virkanimityksissä sekä suurissa rakennusprojekteissa. Kilpailullisessa korruptiossa, korruption kohteena ovat itse urheilijat ja/tai tuomaristo. Boniface ym. (2012, 15–35) ovat puolestaan hahmotelleet urheilussa kolme korruption ilmenemismuotoa: ruohonjuuri- ja institutionaalisen tasolla tapahtuvan korruption sekä urheilun ulkopuolella toimivat rikollisjärjestöt. Ruohonjuuritasolla tapahtuva korruptio viittaa yksittäisten henkilöiden toteuttamaan vilppiin urheilutapahtumassa, joten se on hyvin yhteneväinen Maennigin (2008) muotoileman kilpailullisen korruption käsitteen kanssa. Instituutionaalinen korruptio taas tarkoittaa seuran tai liiton tasolla tapahtuvaa korruptiota.

Puutteellisen, mutta toisaalta tämän selvityksen kannalta osuvan käsitteellisen muotoilun aiheesta tarjoavat hieman tahattomastikin Gorse ja Chadwick (2012, 4). Heidän mukaansa urheilussa tapahtuvaan korruptioon sisältyvät kaikki laittomat, moraalittomat tai epäeettiset aktiviteetit, jotka yrittävät tarkoituksellisesti vääristää urheilukilpailun lopputulosta siten, että näihin aktiviteetteihin

osallistuneet henkilöt saavuttaisivat etua tai materiaalista hyötyä itselleen. Gorse ja Chadwickin kuvaus jää hieman ohueksi, jos sitä tarkastellaan vain korruption kontekstissa, mutta kilpailumanipulaatioiden kontekstiin se istuu mainiosti. Esimerkiksi Bonifaceen ja kumppaneihin sekä Maennigiin verrattuna Gorse ja Chadwick jättävät institutionaalisen, hallinnollisella tasolla tapahtuvan korruption määrittelynsä ulkopuolelle.

3.2 Urheilun kansainväliset vedonlyöntimarkkinat ja järjestäytyneisyys

Urheiluvedonlyönti on kasvanut merkittäväksi taloudelliseksi toiminnaksi viime vuosien aikana. Nykyisin on mahdollista lyödä vetoa vuorokauden jokaisena hetkenä kaikenlaisista kilpailu- ja lajimuodoista eri maissa. Urheiluvedonlyönnin rahavirrat ovat liikkuneet 2010-luvulla useissa sadoissa miljardeissa euroissa. Tarkkoja summia urheiluvedonlyönnin suuruudesta on mahdotonta laskea, sillä sitä mitataan eri paikoissa eri tavoin. Suurimmat urheiluvedonlyönnin rahavirrat liikkuvat tutkimusten mukaan Aasian markkinoilla. (Boniface ym. 2012; 5–6; Ellis 2016; Hill 2016; Peurala 2013; Statista 2019; Transparency International 2016; Van Rompuy 2016, 236.) Urheilun vedonlyöntimarkkinat ovat hiljattain globalisoituneet merkittävästi. Tähän ovat vaikuttaneet vedonlyöntimarkkinoiden yhtenäistyminen, vedonlyöntikohteiden ja mahdollisuuksien lisääntyminen sekä urheilulähetysten kansainvälistyminen. Tähän mahdollisuuksien kasvuun on johtanut ennen kaikkea internetissä tapahtuvan vedonlyönnin kehittyminen sekä digitalisaatio ja globalisaatio yleisesti. (Boniface ym. 2012; Hill 2016; Lopez-Gonzalez & Griffiths 2018, 810–811; Van Rompuy 2016.)

Internetissä tapahtuva urheiluvedonlyönti on yksi voimakkaimmin kasvavista globaaleista vedonlyönnin muodoista. Vedonlyönnissä liikkuvia rahavirtoja tutkineen Statistan (2019) arvioiden mukaan verkossa tapahtuva uhkapelaaminen on ylipäättään kaksinkertaistunut vuosien 2009 ja 2016 välisenä aikana. Yksi merkittävimmistä internetin mahdollistamista pelimuodoista on niin kutsuttu liveveto, eli mahdollisuus lyödä vetoa pelitapahtumista reaaliai-

Voidaan havaita, että urheilu ja korruptio ovat vahvassa vuorovaikutteisessa yhteydessä toisiinsa. Kihl ja kumppanit (2017, 1–2) kuvailevat urheilun parissa tapahtuneen eri korruption muotoja, kuten lahjontaa ja petoksia. Korruptiota on heidän mukaansa tapahtunut niin yksilöiden kuin instituutioidenkin tasolla sekä vaihtelevissa yhteyksissä, kuten urheilutapahtumissa, vedonlyönnissä sekä urheilujohtamisessa.

Kyseisessä pelimuodossa vedonlyöjät voivat seurata urheilutapahtumaa suorana esimerkiksi internetin kautta ja lyödä samaan aikaan vetoa siitä, miten pelitapahtumat kehittyvät. Vedonlyöntikohteita on yhä enemmän niin amatööri- kuin ammattilaisurheilussakin. Lisäksi yksittäisissä kohteissa on useampia mahdollisuuksia mistä lyödä vetoa. (Boniface ym. 2012, 38–39.)

Vedonlyöntimarkkinoiden voimakas kasvu on tuonut mukanaan myös uusia ongelmia. Abbottin ja Sheehanin (2013) mukaan urheilun vedonlyöntimarkkinoiden kasvanut volyyymi on alkanut houkuttaa puoleensa myös rikollisjärjestöjä. Säädellyn ja laillisen urheiluvedonlyönnin ohella myös alan laittomat markkinat ovat kasvaneet viime vuosina merkittävästi (Unger 2016, 264; Van Rompuy 2016, 236–237). Arvioiden mukaan laittomat vedonlyöntimarkkinat saattavat tulevaisuudessa jättää lailliset markkinat varjoonsa. Laittomien vedonlyöntimarkkinoiden suuruutta on mahdotonta arvioida täysin luotettavasti sen piilevän luonteen vuoksi (Van Rompuy 2016, 236–237). Tak ja kumppanit (2018) näkevät laillisen vedonlyönnin paradoksaalisesti tukevan myös lainvastaista vedonlyöntiä, sillä vedonlyöjät eivät heidän mukaansa näe merkittäviä laadullisia tai eettisiä eroavaisuuksia vedonlyöntiyhtiöiden välillä – he suhtautuvat urheilijoihin objekteina.

Suurin osa laittomasta vedonlyönnistä tapahtuu Etelä- ja Itä-Aasian maissa, missä vedonlyöntimarkkinoiden sääntely ja valvominen on epäonnistunut. Kyseisillä alueilla on puuttunut myös poliittista tahtoa torjua harmaata taloutta. (Van Rompuy

2016, 236–237.) Osa tutkijoista kuitenkin muistuttaa, että laitonta urheiluedonlyöntiä tapahtuu myös muissa ympäristöissä, kuin vain Aasian vedonlyöntimarkkinoilla (esim. **Abbott & Sheehan** 2013; **Van Rompuy** 2016, 237). Kahden viime vuosikymmenen aikana kansainvälisestä, organisoidusta rikollisuudesta on kasvanut merkittävä ongelma urheilulle. Paikallisista toimijoista on muodostunut kansainvälisiä rikollisryhmittymiä, jotka ovat kehittäneet niin laillisia kuin laittomiakin liiketoimintoja. He ovat löytäneet heikkouksia ja suoranaisia puutteita oikeusjärjestelmistä, lainsäädännöistä, vapaan liikkuvuuden lisääntymisestä sekä vapaakaupan kasvusta. (**Boniface** ym. 2012, 4–5; **Hakeem** 2013.)

Vedonlyöntirikollisuus ja kilpailumanipulaatiot ovat erityisen kiinnostava kohde kansainvälisille rikollisryhmittymille korkeiden tuottojen ja lyhyiden tuomioiden vuoksi. Internetissä tapahtuvaa vedonlyöntirikollisuutta on hankalaa jäljittää ja lisäksi aiheeseen liittyvä lainsäädäntö on monin paikoin

3.3 Suomalainen rahapelijärjestelmä ja urheiluedonlyönti

Suomen rahapelijärjestelmä perustuu laissa säädettyyn yksinoikeusjärjestelmään, niin kutsuttuun oikeudelliseen monopoliin (**Järvinen-Tassopoulos** 2017; **Varvio** 2007). Vuoden 2017 aikana kolme yksinoikeustoimijaa, Raha-automaattiyhdistys, Fintoto Oy ja Veikkaus Oy yhdistivät rahapelitoimintonsa ja muodostivat yhden valtion kokonaan omistaman Veikkaus Oy:n. Yksinoikeusjärjestelmän säilyttäminen ja vahvistaminen yhdistämällä eri toimijoiden rahapelitoiminnot poikkeaa selkeästi niistä perusratkaisuista, joita muut eurooppalaiset valtiot ovat rahapelipolitiikan suhteen tehneet. (**Järvinen-Tassopoulos** 2018, 3–5) Suomessa rahapelien toimeenpanoa keskeisimmin ohjaava säännös on vuonna 2002 voimaan tullut arpajaislaki (**Varvio** 2007). Sisäministeriön mukaan arpajaislain tavoitteena on taata rahapelitoimintaan osallistuvien oikeusturva, estää rikoksia ja väärinkäytöksiä sekä vähentää pelaamisesta aiheutuvia sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja.

Suomalaisen rahapelipolitiikan ensisijaisena tavoitteena on ehkäistä ja vähentää rahapelaamisesta yksilölle ja yhteiskunnalle koituvia haittoja

puutteellista. Tämän vuoksi useat rikollisjärjestöt ovat siirtyneet esimerkiksi huumeiden salakuljetuksesta kilpailumanipulaatioiden pariin. (**Abbott & Sheehan** 2013; **Bozkurt** 2012; **Haberfeld & Sheehan** 2013; **Spitz** 2016; **Timonen** 2016.) **Peuralan** (2013) mukaan kansainväliset rikollisryhmittymät ovat osallisina vedonlyöntimarkkinoilla kolmella eri tavalla. Hänen mukaansa rikollisryhmät voivat maksaa lahjuksia otteluiden manipuloimiseksi, lyödä vetoa näistä tuloksista ja samalla myös pestä rikollisella toiminnalla ansaittua rahaa. (**Peurala** 2013.) Ongelmien lisääntyminen urheiluedonlyönnissä on haitallista niin urheilulle kuin vedonlyöntiteollisuudellekin (**Hill** 2016; **Van Rompuy** 2016, 236–237). Vedonlyöntiteollisuus kärsii suorien menetysten lisäksi myös luottamuspulasta, joka on olennaista heidän liiketoimintojensa kannalta (**Van Rompuy** 2016). Luottamus kilpailun tai ottelun lopputuloksen ennakoimattomuuteen on myös yksi urheilun perusarvoista.

(**Järvinen-Tassopoulos** 2018, 5–4). Tämä tehtävä on arpajaislaissa asetettu erityisesti sosiaali- ja terveysministeriön vastuulle siten, että ministeriön tehtävänä on ehkäisevän ja hoitavan toiminnan lisäksi myös järjestää haittojen seurantaa sekä aiheeseen liittyvää tutkimusta (**Turja** ym. 2012). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaa pitkälti näistä ministeriön tutkimuksellisista toimista (**Järvinen-Tassopoulos** 2018, 6; **THL** 2019). Rahapelaamisen valvonta on monialaista yhteistyötä, sillä sisäministeriö vastaa rahapelipolitiikan ohjauksesta, niihin liittyvistä säädösvalmisteluista sekä yleislinjausten valmistelusta. Poliisihallituksen arpajaishallinto puolestaan vastaa rahapelien valvonnasta sekä arpajaistoiminnan tilastoimisesta. (Arpajaishallinto; **Järvinen-Tassopoulos** 2018, 5–6.)

Suomalaista rahapelaamista käsittelevässä tilannekatsauksessa (n=4 515) vastaajista 80 prosenttia oli pelannut rahapelejä vuoden 2015 aikana. Väestötasolla mitattuna kyseinen lukema vastaa liki kolmea miljoonaa suomalaista. Miesten rahapelaaminen oli kymmenen prosenttia naisia yleisempää ja miehet pelasivat pelejä viikkotasolla myös useammin kuin

naiset. Suomalaisten rahapelaaminen on lisääntynyt viime vuosien aikana. Suomessa pelataan rahapelejä eniten koko Euroopassa. (**Järvinen-Tassopoulos** 2018, 49; **Salonen & Raisamo** 2015.) Arpajaislaissa on säädetty, että rahapelitoiminnasta saatava tuotto tulee käyttää yleishyödyllisiin tarkoituksiin. Yleishyödyllisen toiminnan rahoitus ei kuitenkaan ole tai saakaan olla Euroopan unionin lainsäädännön näkökulmasta pääasiallinen perustelu yksinoikeusjärjestelmän olemassaololle. Se voi olla vain suotuisa liitännäisseuraus. (Arpajaislaki 2001; **Järvinen-Tassopoulos** 2018, 68.)

Veikkaus Oy:n tuotoista jaettavien valtionosuuksien ja -avustusten myöntämisestä päättää opetus- ja kulttuuriministeriö. Arpajaislaissa (2001) rahapelituottojen jakautumisesta on säädetty nykyisin siten, että Veikkaus Oy:n tuotosta käytetään:

- 1) 25 prosenttia urheilun ja liikuntakasvatuksen edistämiseen (154,1)
- 2) 17,5 prosenttia tieteen edistämiseen (104,4)
- 3) 38,5 prosenttia taiteen edistämiseen (233,6)
- 4) 9 prosenttia nuorisotyön edistämiseen (53,6)
- 5) 10 prosenttia edellä mainituissa kohdissa säädettyihin tarkoituksiin valtion talousarviossa vuosittain tarkemmin päätettävällä tavalla pääsääntöisesti arpajaislaissa säädettyjen jakosuhteiden mukaisesti.

Suluissa merkittynä avustuksen määrä vuonna 2017, M€ (Arpajaislaki 2001; **Järvinen-Tassopoulos** 2018, 69.)

Urheiluedonlyöntiä on eksplisiittisesti tutkittu Suomessa vähän. Aiheesta löytyy vain yksi

liikunnan sosiaalitieteiden pro gradu -tutkielma 2000-luvun alkupuolelta (**Tamminen** 2004). **Tammisen** (2004) laadullisia (n=5) ja määrällisiä (n=95) menetelmiä yhdistelleen tutkielman perusteella urheiluedonlyöjät ovat Suomessa pääosin nuoria miehiä, joille on yhteistä kiinnostus ja aktiivisuus urheilua kohtaan laajemminkin. Tutkielman tuloksia on syytä tarkastella lähinnä suuntaa antavina, sillä näin kapea-alaisesta otannasta ei voida vielä tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä saati laajempaa joukkoa koskettavia yleistyksiä. Lisäksi vedonlyönti on muuttanut muotoaan runsaasti viimeisen 15 vuoden aikana.

Urheiluedonlyönnin yhteiskunnallinen merkitys rakentuu valtion rahapelimonopolin kautta. Urheilun ja vedonlyönnin dialektinen yhteys ulottuu Suomessa pitkälle, moderni vedonlyönti rantautui yhteiskuntaamme valtion ohjaamana jo 1940-luvulla (**Matilainen** 2010, 16–17). Veikkauksen viimeisimmän vuosikertomuksen perusteella urheiluedonlyönti muodostaa karkeasti arvioituna noin neljänneksen yrityksen liikevaihdosta. Niin kutsutuista harrastuspeleistä suurimman osuuden (11,8 prosenttia liikevaihdosta) muodostaa kiinteäkertoiminen vedonlyönti, joka koostuu Pitkävedosta ja Live-vedosta. Toiseksi suurimman osuuden (yhteensä 7,1 prosenttia liikevaihdosta) muodostavat hevosurheiluun keskittyneet Toto-pelit. Kolmanneksi suurin osuus (3,4 prosenttia liikevaihdosta) muodostuu muutuvakertoimisesta vedonlyönnistä, johon sisältyy Tulos,- Moni- ja Voittajaveto.

HARRASTUSPELIT			
Kiinteäkertoiminen vedonlyönti	379 861	11,8	○
Muuttuvakertoiminen vedonlyönti	108 919	3,4	○
Vakio	76 936	2,4	○
T-pelit	101 367	3,1	○
Muut totopelit	130 595	4,0	○
Pöytäpelit*	41 855	1,3	○
HARRASTUSPELIT YHTEENSÄ	839 533	26,0	○
PELIRYHMÄT YHTEENSÄ	3 230 858	100,0	○

KUVA 1. Vedonlyönnin osuus Veikkaus Oy:n liikevaihdosta vuonna 2017 (Veikkaus 2017.)

4 Toimintaohjeita kilpailumanipulaation ennalta-ehkäisyyn ja tapauskohtaisiin toimenpiteisiin

4.1 Lajiliitot ja muut urheilun järjestötoimijat

Seuraavassa on listattuna asioita, mitä lajiliittojen ja muiden urheilujärjestöjen on hyvä ottaa huomioon toiminnassaan kilpailumanipulaation osalta. Nämä

ohjeet on laadittu urheilukilpailujen manipuloinnista tehdyn yleissopimuksen pohjalta.

4.1.1 Ajantasaiset ja riittävät kilpailusäännöt

Riittävän kattavat ja ajantasaiset kilpailusäännöt ovat keskeinen osa kilpailumanipulaation torjuntaa. Kilpailumanipulaatio on vaikeasti havaittava ilmiö ja siitä sanktiointi rikosoikeudellisin toimenpitein on haasteellista. Aina kyseessä ei ole lain mukaan rangaistava teko, jos toteutettu manipulaatio on ollut esimerkiksi vain urheilulliseen menestykseen

tähtävää. Tällöin rikkomuksesta seuraava seuraamus jää urheilun sisäisten kurinpitäjärjestelmien vastuulle. Tämän vuoksi on tärkeää, että lajin sisäinen kilpailusäännöstö on riittävän tarkka ja kattava.

Kilpailumanipulaation kannalta kilpailusäännöissä tulisi olla kirjattuna seuraavat kohdat:

1. Kilpailujen/otteluiden manipulointi

Urheilukilpailujen manipuloinnista tehdyssä yleissopimuksessa kilpailumanipulaatio määritellään seuraavasti:

”Tarkoituksellista järjestelyä, toimenpidettä tai laiminlyöntiä, jolla pyritään vaikuttamaan urheilukilpailun lopputulokseen tai kulkuun poistamalla osittain tai kokonaan urheilukilpailun luonteeseen kuuluvaa ennakoimattomuutta siten, että sillä saatutetaan etua itselle tai muille.”

Yleissopimuksen määritelmä on itsessään varsin kattava, mutta sitä on suositeltavaa tarkentaa esimerkiksi seuraavilla kohdilla:

- Toimijoiden on pyrittävä kilpailutilanteessa parhaaseen mahdolliseen urheilulliseen suoriin
- Painostaminen, kannustaminen, ehdottaminen tai manipulaation yrittäminen ovat myös rangaistavia tekoja kilpailumanipulaation osalta
- Tapauksista kertomatta jättäminen täyttää ”tarkoituksellisen laiminlyönnin” määritelmän

2. Vedonlyönti

Vedonlyöntiä koskevissa säännöissä olennaisinta on, että urheilijat, toimihenkilöt, tuomarit tai muut tapahtumaan liittyvät henkilöt eivät saa lyödä vetoa kilpailutapahtumasta, johon ovat itse osallisena. Vedonlyöntiä koskevat kiellot on hyvä ulottaa myös omien otteluiden/kilpailuiden ulkopuolelle, esimerkiksi muihin saman sarjatasoisen tai alempien/ylempien sarjatasojen yhteistyöseurojen kilpailutapahtumiin.

Suomen Palloliiton kilpailumääräyksissä vedonlyönnistä on kirjattu seuraavasti:

”Jalkapallotoimijat eivät saa itse tai edustajansa kautta lyödä vetoa tai muilla tavoin osallistua tai vaikuttaa vedonlyöntiin oman sarjatasonsa, farmijoukkueen sarjatasoisen tai yhteistyöseurajoukkueen sarjatasoisen kilpailutapahtumasta.”

3. Sisäpiiritiedon hyödyntäminen

Sisäpiiritieto tarkoittaa urheilussa:

”Kilpailutapahtumaan liittyvää tietoa, jota henkilöillä on hallussaan hänen lajiin tai kilpailuun liittyvän asemansa vuoksi, pois lukien sellainen tieto, joka on jo julkistettu tai yleisesti tiedossa, helposti saatavilla tai tuotu esille kyseistä kilpailua koskevien sääntöjen mukaisesti.” (IOC & Interpol 2016.)

Sisäpiiritietoa voi olla esimerkiksi julkistamattomat kokoonpanot, urheilijoiden terveydentilat tai kilpailutapahtumaan sovitut taktiikat. Tällaista tietoa voidaan väärinkäyttää vedonlyönnissä.

Suomen Palloliiton kilpailumääräyksissä sisäpiiritiedon hyödyntäminen on kirjattu seuraavasti:

”Jalkapallotoimija ei saa antaa seuraa koskevaa tietoa seuran ulkopuoliselle taholle, jos tieto ei ole yleisesti saatavilla tai sitä ei ole tarkoitus saattaa yleisesti saatavaksi ja jos tiedolla on merkitystä vedonlyöntipelaamisen kannalta.”

4. Tiedonantovelvollisuus

Tiedonantovelvollisuus on keskeinen osa kilpailumanipulaation torjuntaa ja se edesauttaa tapausten ilmituloa. Avoimuus tietojen suhteen parantaa myös toimijoiden oikeusturvaa tapausten sattuessa.

Suomen Palloliiton kilpailumääräyksissä tiedonantovelvollisuus on ilmaistu seuraavasti:

”Jalkapallotoimijalla on välitön tiedonantovelvollisuus liittoon sellaisista yhteydenotoista, joissa rahaa tai muita etuuksia tarjoamalla tai muulla tavalla pyritään vaikuttamaan ottelun lopputulokseen tai pelitapahtumiin.”

4.1.2 Monikanavaiset ja turvatut ilmoitusväylät

Yksi keskeinen keino kilpailumanipulaatioiden ehkäisyssä on tiedonannot ja vihjepalvelut. On tärkeää taata monikanavaiset väylät näille tiedonannoille. Urheilutoimijoille tulee tehdä selväksi, että heidän antamansa tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja että heidän henkilöllisyytensä suojataan. Jos toimijat haluavat kertoa tiedoistaan omalla nimellään, on liitoissa hyvä olla nimettyä vastuuhenkilö, joille yhteydenotot suunnataan.

- Liitoissa on hyvä olla nimettyä yhteyshenkilö, johon otetaan yhteyttä tiedonantotapauksissa. Yhteystaho voi olla myös esimerkiksi SUEK. Keskeistä on, että yhteyshenkilön- tai tahon yhteystiedot ovat tiedossa kaikilla lajin toimijoilla
- Anonyymit ja turvatut vihjepalvelut ovat olennaisia kilpailumanipulaatioon liittyvissä tiedonannoissa. SUEKin internetsivuilta löytyy raportointia varten ILMO-palvelu. Jalkapallon pelaajayhdistys on kehittänyt tiedonantoja varten Red Button -sovelluksen pelaajille

ILMO-palvelun kautta jokainen voi ilmoittaa havaitsemistaan kilpailumanipulaatio-, doping- tai katsomoturvallisuusrikkomuksista tai muista urheilun eettisistä rikkomuksista. Puuttamalla rikkomuksiin autat suojelemaan urheilijoita ja urheilua sekä turvaamaan tasavertaiset ja turvalliset lähtökohdat kaikille urheilijoille. Internet-osoitteessa <https://ilmo.suek.fi/#/> voit antaa tietoa urheilurikkomuksista nimettömästi tai nimelläsi. Ilmoituksesi sisältö käsitellään luottamuksellisesti. Kaikki saatu tieto analysoidaan mahdollisia jatkotoimenpiteitä varten.

4.1.3 Sisäiset toimintaohjeet kilpailumanipulaatiotapauksissa

Liittojen ja muiden toimijoiden on suositeltavaa laatia omat sisäiset toimintaohjeet kilpailumanipulaatiotapauksia varten. Sisäiset toimintaohjeet ovat tiedossa vain organisaation edustajilla itsellään eivätkä ne ole julkisia. Sisäisiin toimintaohjeisiin

tulee sisällyttää ainakin tapauskohtainen toimintamalli ja kriisiviestintäsuunnitelma.

Tapauskohtainen toimintamalli voi olla varsin yksinkertainen. Se voi olla esimerkiksi seuraavanlainen:

1. Tieto tapauksesta tulee lajiliiton tietoon
2. Tapauksen alustava käsittely liiton sisällä ja päätösjatkoimista.
Tarvittaessa osallisilta voidaan pyytää vastineet tai konsultoida SUEKia
3. Ilmoitetaan tapauksesta SUEKille tai poliisiviranomaisille
4. Jos tapaus koskettaa liiton ja Veikkauksen välisiä sopimuksia on Veikkauksen otettava yhteyttä
5. Poliisi päättää mahdollisista rikostutkinnallisista toimenpiteistä ja lajin kurinpito kilpailullisista seuraamuksista

Kilpailumanipulaatiotapauksissa myös kriisiviestintä on oleellisessa osassa, jos tapaus tulee median tietoon ennen sen julkistamista.

Kriisiviestintä

Toimijoiden tulee laatia kriisiviestinnän suunnitelma, jossa määritellään vastuut ja toimintatavat. Hyvään kriisiviestintään kuuluu myös niin sanottujen heikkojen signaalien havainnointi eli mahdollisten nousevien teemojen huomaaminen mahdollisimman aikaisin. Heikkoja signaaleja voi havainnoida esimerkiksi niin sosiaalisen median keskusteluja kuin perinteisen median uutisointia seuraamalla tai kuuntelemalla, mitä katsomoissa ja pukukopeissa puhutaan.

Yksi tärkeimmistä tehtävistä on valita kriisiviestinnän vastuuhenkilö. Vastuuhenkilöön otetaan yhteyttä kriisitalanteessa tai sen uhatessa. Vastuuhenkilö selvittää liiton johdon ja muiden asianosaisten kanssa kriisitalanteen ja siihen liittyvät tiedot mahdollisimman tarkasti. On tärkeää päättää, miten ja kuka reagoi kriisiin: lähetetäänkö esimerkiksi tiedote tai järjestetäänkö tiedotustilaisuus ja kuka kommentoi kriisiä tiedotusvälineille.

Vastuuhenkilön tehtävänä on välittää tieto reagoinnista ja asian kommentoijista lajiliiton omalle välille ja tärkeille sidosryhmille esimerkiksi sponsoreille. Tällöin kaikki tarvittavat tahot tietävät tilanteen, kenelle mahdolliset kyselyt tulee suunnata.

Kriisiviestinnässä tulee toimia nopeasti, avoimesti ja rehellisesti. Asiaa on turha paisutella, mutta tosiasiat tulee esittää. Kriisiviestinnässä tulee muistaa asianosaisten oikeusturva prosessin eri vaiheissa.

Tiedotteessa tai tiedotustilaisuudessa tulee vastata seuraaviin kysymyksiin:

- Mitä? • Missä? • Milloin? • Miten?
- Mitkä ovat seuraukset?

SUEK auttaa aina tarvittaessa kriisiviestinnässä kilpailumanipulaatiotapauksissa. SUEKin asiantuntijat ovat käytettävissä niin tiedotetta laadittaessa kuin tiedotustilaisuutta suunniteltaessa ja sen toteuttamisessa.

KOK:n ja Interpolin (2016) käsikirjassa esitellään seuraavanlainen kriisiviestintäpohja:

Juttu/tapaus tulee julki

a. Kuka julkaisi?

• Tunnista media, jossa tapaus on julkaistu ja se ketä kaikkia se koskettaa. Käytä parasta mahdollista henkilöä puhumaan tapauksesta julkisuuteen, tarvittaessa ota yhteyttä asiantuntijoihin, kumppaneihin tai konsultteihin

b. Mitä julkaiset?

• Suunnittele tarkkaan avainviestit ja kertomuksesi tapauksesta. Mieti mitä kaikkia tietoja kohderyhmäsi tarvitsee. Varmista, että kertomasi ja mielikuvat tapauksesta täsmäävät. Muista painottaa kertomassasi myös sitä, mitä tulevaisuudessa tullaan tekemään toisin, jotta vastaavaa ei enää tapahtuisi

c. Missä julkaiset?

• Käytä julkaisualustoja, joiden kautta tavoitat keskeisimmät kohderyhmäsi

d. Milloin julkaiset?

• Pidä yleisö ajan tasalla, mutta älä toimi tai tee johtopäätöksiä liian nopeasti. Odota faktojen varmistumista

e. Kuinka julkaiset?

• Osoita välittämistä, nöyryyttä, avoimuutta ja vilpittömyyttä tapauksen suhteen, jolla on todennäköisesti suuri merkitys kohdeyleisöllesi. Mieti, minkä tyyppinen lähestymistapa sopii parhaiten heille

4.1.4 SUEKin toteuttama riskianalyysi

Urheilukilpailujen manipulointia koskevassa yleis-sopimuksessa edellytetään (artikla 5), että sopimusosapuolet toteuttavat kilpailumanipulaatiota koskevan kansallisen riskianalyysin. Tämä riskianalyysi toteutetaan Suomessa SUEKin toimesta. Riskianalyysin tarkoituksena on tunnistaa mahdolliset lajikohtaiset riskit ja haavoittuvaisuudet. Näiden

tunnistaminen on keskeisessä osassa kilpailumanipulaation torjunnassa. Lajikohtaisten kartoitusten jälkeen tiedot kootaan yhteen ja muodostetaan laajempi, kansallinen riskianalyysi. Näitä tietoja voidaan myöhemmin vertailla myös muiden maiden vastaavien kartoitusten kanssa.

Riskianalyysi toteutetaan seuraavalla tavalla:

1. Yhteys lajin ja SUEKin välille

SUEK tarjoaa mahdollisuuden riskianalyysiin jokaiselle kiinnostuneelle lajiliitolle. Jos lajisi on kiinnostunut riskianalyysistä, ole yhteydessä SUEKiin.

2. Riskikartoituskysely

Riskianalyysin ensimmäisessä vaiheessa analyysin kohteena olevalle lajiliitolle toimitetaan kysely, jonka tarkoituksena on alustavasti kartoittaa lajiin liittyviä riskitekijöitä. Kysely on tarkoitettu täyttäväksi ennen seuraavaa vaihetta.

3. Haastattelu ja kyselyn läpikäyminen

Seuraavassa vaiheessa SUEKin edustaja tapaa lajiliiton edustajan riskikartoituskyselyn tiimoilta. Tässä vaiheessa kysely käydään tarkemmin läpi haastattelun muodossa ja siihen liittyviä teemoja syvennetään, mahdollisimman kattavan kokonaiskuvan luomiseksi.

4. Valmiin analyysin toimittaminen lajiliitolle

Viimeisessä vaiheessa kyselyn ja haastattelun pohjalta koottu aineisto puretaan. Purkuvaiheessa siitä muodostetaan kirjallisessa muodossa mahdollisimman kattava ja tarkka lajikohtainen riskiarvio. Valmis analyysi toimitetaan asianosaiselle lajiliitolle.

4.2 Urheilijat ja muut toimijat

1. Ole rehellinen – älä manipuloi urheilua

Kilpaile puhtaasti ja reilusti. Älä manipuloi kilpailutapahtumaa tai mitään osaa siitä. Harmittomalta tuntuva teko voi tuhota urheilu-urasi pysyvästi ja johtaa myös rikosoikeudellisiin seuraamuksiin. Tee

aina parhaasi ja kieltäydy välittömästi epäilyttävistä tarjouksista. Muista, että olet tärkeä esikuva monelle nuorelle urheilijalle.

2. Ole fiksu – tunne säännöt

Ole perillä oman lajisi kilpailusäännöistä ja tekemisestäsi sopimuksista. Vedonlyöntiä koskevat säännöt ja sopimukset on tärkeää tuntea, vaikka et itse löisikään vetoa. Voit joutua ongelmiin myös lähipiirisi toiminnan vuoksi. Veikkauksen sääntöjen mukaan vedonlyönti omista kilpailuista/otteluista on ehdottomasti kiellettyä. Jos lajisi on Veikkauk-

sen pelikohteena, et saa lyödä vetoa omista kilpailuistasi/otteluistasi missään olosuhteissa. Selvitä nämä kiellot lajikohtaisesti tarkemmin esimerkiksi omalta lajiliitoltasi tai pelaajayhdistykseltäsi. Ota huomioon, että kilpailu- ja vedonlyöntitoimintaa koskevat säännöt muuttuvat usein kausittain.

3. Ole huolellinen – älä jaa arkaluontoista tietoa

Älä jaa eteenpäin tietoa, mikä ei ole kaikkien saatavilla julkisista lähteistä. Esimerkiksi julkistamattomien kokoonpanojen, loukkaantumistietojen tai kilpailutapahtumaan liittyvien taktiikoiden jaka-

minen ulkopuolisille tahoille on useimpien lajien kilpailusäännöissä kiellettyä ja voi aiheuttaa sinulle merkittäviä ongelmia. Näitä tietoja voidaan käyttää hyväksi vedonlyönnissä.

4. Ole avoin – kerro, jos sinua lähestytään

Jos sinulle ehdotetaan kilpailumanipulaatioon osallistumista tai saat kuulla jonkun muun osallisuudesta, kerro tietosi aina välittömästi eteenpäin.

Näin suojaat parhaiten urheilua, lajiasi ja itsesi kilpailumanipulaatioyrityksiltä.

Jos sinulle ehdotetaan kilpailumanipulaatiota tai kuulet muiden rikkomuksista, toimi näin:

- A) **Tunnista tai havaitse** tapahtunut kilpailumanipulaatioyritys. **Kieltäydy** kohteliaasti, mutta päättäväisesti.
- B) **Kerro** ehdotuksesta tai mahdollisesta rikkomuksesta lajiliitollesi, pelaajayhdistyksellesi, SUEKille tai halutessasi suoraan poliisille. Olennaisinta on, että kerrot tietosi luotettavalle taholle, etkä jää asian kanssa yksin. Voit ottaa suoraan yhteyttä esimerkiksi lajin toimihenkilöön, kuten esimerkiksi lajiliiton kilpailu-, urheilu- tai toiminnanjohtajaan. Voit myös ilmoittaa tietoistasi anonyymisti SUEKin ILMO-palvelun kautta, joka löytyy osoitteesta www.suek.fi. Jos lajillasi on muita ilmoitusväyliä, voit hyödyntää myös niitä. Esimerkiksi Jalkapallon pelaajayhdistys on lanseerannut jalkapalloa koskevia tiedonantoja varten pelaajille Red Button -mobiilisovelluksen.
- C) **Säilytä** kaikki saamasi tiedot, kuten esimerkiksi sinulle lähetetyt tekstiviestit tai sähköpostit. Voit säilyttää tietoja esimerkiksi kuvakaappauksien avulla. Niitä voidaan myöhemmin hyödyntää tapauksen selvittämisessä tai mahdollisena todistusaineistona.

5 Lähteet

Tutkimuskirjallisuus

- Abbott, J. & Sheehan, 2013.** The Interpol Approach to Tackling Match Fixing in Football. Teoksessa **M.R. Haberfeld & D. Sheehan** (toim.) Match-Fixing in International Sports. Existing Processes, Law Enforcement, and Prevention Strategies. Springer.
- Asser Institute 2014.** Study on risk assessment and management and prevention of conflicts of interest in the prevention and fight against betting-related match fixing in the EU 28. Final Report.
- Bernard, D. & Heston, S. 2008.** Point Shaving in College Basketball: A Cautionary Tale for Forensic Economics. University of Illinois & University of Maryland.
- Boniface, P., Lacarriere, S., Verschuuren, P., Tuailon, A., Forrest, D., Icard, J-M., Meyer, J- P. & Wang, X. 2012.** Sports betting and corruption. How to preserve the integrity of sport.
- Carpenter, K. 2012.** Match-Fixing – The Biggest Threat to Sport in the 21st Century? LawinSport.
- Demir, I. & Karademir, K. 2013.** Catching Sport Cheaters: An Example of Successful Police Operations. Teoksessa **M.R. Haberfeld & D. Sheehan** (toim.) Match-Fixing in International Sports. Existing Processes, Law Enforcement, and Prevention Strategies. Springer
- Dietl, H. & Weingärtner, C. 2012.** Betting scandals and attenuated property rights – How betting related match fixing can be prevented in future. Institute for Strategy and Business Economics. University of Zurich.
- Elaad, G., Krumer, A. & Kantor, J. 2018.** Corruption and Sensitive Soccer Games: Cross- Country Evidence. The Journal of Law, Economics, and Organization 34 (3), 364–394.
- Ellis, J. 2016.** Australia’s ‘National Policy on Match-Fixing in Sport’. Teoksessa Transparency International (toim.) Global Corruption Report: Sport. Routledge.
- Feltes, T. 2013.** Match-Fixing in Western Europe. Teoksessa **M.R. Haberfeld & D. Sheehan** (toim.) Match-Fixing in International Sports. Existing Processes, Law Enforcement, and Prevention Strategies. Springer.
- FIFPro 2012.** Black Book Eastern Europe. The problems professional footballers encounter: research.
- Forrest, D., McHale, I. & McAuley, K. 2008.** “Say It Aint’s So”: Betting-Related Malpractice in Sport. International Journal of Sport Finance 3, 156–166.
- Gorse, S. & Chadwick, S. 2012.** Conceptualising corruption in sport: Implications for sponsorship programmes. The European Business Review.
- Gorse, S. & Chadwick S. 2011.** The Prevalence of Corruption in International Sport. A Statistical Analysis. Centre for the International Business of Sport. Coventry University Business School.
- Grall-Bronnec, M., Caillon, J., Humeau, E., Perrot, B., Remaud, M., Guillex, A., Rocher, B., Sauvaget, A. & Bouju, G. 2016.** Gambling among European professional athletes. Prevalence and associated factors. Journal of Addictive Diseases 35 (4).
- Haberfeld, M.R. & Sheehan, D. 2013.** Match-Fixing in International Sports. Existing Processes, Law Enforcement, and Prevention Strategies. Springer.
- Hakeem, F. 2013.** Sports-Related Crime: A Game Theory Approach. Teoksessa **M.R. Haberfeld & D. Sheehan** (toim.) Match-Fixing in International Sports. Existing Processes, Law Enforcement, and Prevention Strategies. Springer.
- Hill, D. 2016.** Why sport is losing the war to match-fixers. Teoksessa Transparency International (toim.) Global Corruption Report: Sport. Routledge.
- Hill, D. 2010.** A critical mass of corruption: why some football leagues have more match-fixing than others. International Journal of Sports Marketing and Sponsorship 11 (3), 38–52.
- Hill, D. 2009.** To fix or not to fix? How corruptors decide to fix football matches. Global Crime 10 (3), 157–177.
- Holden, J. & Rodenberg, R. 2017.** Lone-wolf match-fixing: global policy considerations. International Journal of Sport Policy and Politics 9 (1), 137–151.
- Ikonen, J. 2013.** 1X2 – varma voitto – jalkapallo-ottelun manipulointi. Turun yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Johnson, N. 2009.** NCAA “Point Shaving” as an Artifact of the Regression Effect and the Lack of Tie Games. Journal of Sports Economics 10 (1), 59–67.
- Järvinen-Tassopoulos, J. 2018.** Suomalaisen rahapelaamisen tilannekatsaus 2017. Terveys ja hyvinvoinnin laitos 2018.
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen E. 2013.** Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. Hoitotiede 25 (4), 291–292.
- KCOOS 2017.** Guidebook on understanding and effectively combating the manipulation of sports competitions. Version 1.
- Kihl, L., Skinner, J. & Engelberg, T. 2017.** Corruption in sport: understanding the complexity of corruption. European Sport Management Quarterly 17 (1), 1–5.
- IOC & Interpol 2016.** Handbook on protecting sport from competition manipulation. Interpol IOC integrity in sport initiative.
- Laine, M. 2014.** Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 1/2014. Tietosanomaa: Drukatava.
- Lopez-Gonzalez, H. & Griffiths, M. 2018.** Understanding the convergence of markets in online sports betting. International Review for the Sociology of Sport 53 (7), 807–823.
- Maennig, W. 2008.** Corruption in international sports and how it may be combated. IASE/NAASE Working Paper Series, Paper no. 08–13.
- Maennig, W. 2005.** Corruption in International Sports and Sport Management: Forms, Tendencies, Extent and Countermeasures. European Sport Management Quarterly 5 (2).
- Matikainen, N. 2006.** Sopupelit, fair play ja vedonlyöntipetos. Urheilu oikeuden sarja 11. Turun yliopisto.
- Matilainen, R. 2010.** Mitä rahapelaaminen kertoo suomalaisten historiasta? Tieteessä tapahtuu 1/2010.
- Moritzer, S. 2016.** The Austrian approach. How to combat match-fixing and promote integrity in sport. Teoksessa Transparency International (toim.) Global Corruption Report: Sport. Routledge.
- Nordic Working Group 2013.** Match-fixing in the Nordic countries. Scale and risks, measures and control, cooperation and prevention. Lotteritilsynet, Lotteriinspektionen & National Police Board Gambling Administration.

Park, J-H., Choi, C-H. & Yoon, J. 2019. How should sports match fixing be classified? *Cogent Social Sciences* 5.

Peurala, J. 2013. Match-manipulation in football – the challenges faced in Finland. *International Sports Law J.* 13, 268–286.

Rodney, P, Andrew, P. & Weinbach, P. 2011. Investigating Allegations of Pointshaving in NCAA Basketball Using Actual Sportsbook Betting Percentages. *Journal of Sports Economics* 12 (4), 432–447.

Rubicsek, N. 2018. Exploring the definition of the manipulations of sports competitions. *RC3, Criminal Justice and Counter Corruption.*

Salminen, A. 2015. Rakenteellinen korruptio. Kartoitukset riskitekijöistä ja niiden hallinnasta Suomessa. Vaasan yliopiston julkaisuja, selvityksiä ja raportteja 203.

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintoteollisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto. Opetusjulkaisuja 62, julkisjohtaminen 4.

Salminen, A. & Mäntysalo, V. 2013. Epäeettisestä tuomittavaan: korruptio ja hyvä veli - verkostot Suomessa. Vaasan yliopiston julkaisuja, selvityksiä ja raportteja 182.

Salonen, A. & Raisamo, S. 2015. Suomalaisten rahapelaaminen 2015. Rahapelaaminen, rahapeliongelmat ja rahapelaamiseen liittyvät asenteet ja mielipiteet 15–74-vuotiailla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.

Schmidt, M. & Stuck, L. 2009. Point shaving: Corruption in NCAA college football? *Economics Letters* 105, 90–92.

Smith, A. 2011. All Bets Are Off: Match Fixing in Sport – Some Recent Developments. *The Entertainment and Sports Law Journal* 9 (1), 6.

Soebbing, B. & Humphreys B. 2011. Do gamblers think that teams tank? Evidence from the NBA. *Contemporary Economic Policy* 31 (2).

Soebbing, B. & Mason, D. 2009. Managing legitimacy and uncertainty in professional team sport: the NBA's draft lottery. *Team Performance Management: An International Journal* 15 (3/4), 141–157.

Spitz, U. 2016. Match-fixing: the role of prevention. Teoksessa *Transparency International (toim.) Global Corruption Report: Sport.* Routledge.

Sport & Law Journal 2013. Match-fixing fears at Wimbledon – as player receives death threats from gamblers. *Sport & Law Journal* 21 (2), 67.

Stranden, O. & Fjeldsgård, E. 2016. Corruption in football: mechanisms, actors and drivers. Master's thesis. University of Adger.

Tak, M., Sam, M. & Jackson, S. 2018. The problems and causes of match-fixing: are legal sports betting regimes to blame? *Journal of Criminological Research, Policy and Practise* 4 (1), 73–87.

Tamminen, M. 2004. Pelaatko taidolla? Tutkimus Veikkauksen järjestämän urheiluedonlyönnin harastajista. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Timonen, A. 2016. New media approaches to tackling match-fixing in Finnish football. Teoksessa *Transparency International (toim.) Global Corruption Report: Sport.* Routledge.

Transparency International 2016. *Global Corruption Report: Sport.* Routledge.

Trumpyte, R. 2016. The gap between sports institutions and the public will: responses to match-fixing in Lithuania. Teoksessa *Transparency International (toim.) Global Corruption Report: Sport.* Routledge.

Turja, T., Halme, J., Mervola, M., Järvinen-Tassopoulos, J. & Ronkainen, J-E. 2012. Suomalaisten rahapelaaminen 2011. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2012.

Unger, D. 2016. Prevention and education in match-fixing: the European experience. Teoksessa *Transparency International (toim.) Global Corruption Report: Sport.* Routledge.

Van Rompuy, B. 2016. The role of the betting industry. Teoksessa *Transparency International (toim.) Global Corruption Report: Sport.* Routledge.

Hallinnolliset julkaisut

Euroopan komissio 2017. Neuvoston päätös urheilukilpailujen manipuloinnista tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen tekemisestä Euroopan unionin puolesta aineelliseen rikosoikeuteen ja rikosoikeudelliseen yhteistyöhön liittyvien asioiden osalta. Dokumentti 52017PC0386.

Euroopan neuvosto 2018. Convention on the manipulation of sports competitions – The Macolin Convention. Updated concept of manipulations of the sports competitions.

Euroopan neuvosto 2014. Urheilukilpailujen manipulaatiosta tehty yleissopimus. Council of Europe Treaty Series no. 215.

Lainsäädäntö

Arpajaislaki (2001/1047).

Rikoslain 36 luvun ensimmäinen artikla (769/1990) petoksesta.

Rikoslain 36 luvun toinen artikla (769/1990) törkeästä petoksesta.

Rikoslain 36 luvun kolmas artikla (769/1990) lievästä petoksesta.

Rikoslain 32 luvun kuudes artikla (191/2011) rahanpesusta.

Rikoslain 32 luvun seitsemäs artikla (61/2003) törkeästä rahanpesusta.

Varvio, S. 2007. Katsaus Suomen rahapelijärjestelmään. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Weckström, V. 2017. Petos urheilussa. Lapin yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Euroopan neuvosto 2012. Presidency conclusions on establishing a strategy to combat the manipulation of sport results. 3201st Education, Youth, Culture and Sport Council meeting Brussels, 26 and 27 November 2012.

KEA 2012. Match-fixing in sport. A mapping of criminal law provisions in EU 27

SUEK ry 2019. Lausunto Valtioneuvoston liikuntapolitiisesta selonteosta.

Tarasti, L. 2014. Selvitys urheilun eettisten kysymysten hallinnoinnista Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:8.

Rikoslain 30 luvun seitsemäs artikla (637/2011) lahjomisesta elinkeinotoiminnassa.

Rikoslain 30 luvun artikla 7a (637/2011) törkeästä lahjomisesta elinkeinotoiminnassa.

Rikoslain 30 luvun kahdeksas artikla (637/2011) lahjuksen ottamisesta elinkeinotoiminnassa.

Rikoslain 30 luvun artikla 8a (637/2011) törkeästä lahjuksen ottamisesta elinkeinotoiminnassa.

Muut lähteet

Arpajaishallinto. Poliisihallituksen arpajaishallinnon verkkosivusto. Viitattu 01.08.19. <https://www.arpajaishallinto.fi/fi>

Brend, S. 2018. Nordics to lead the way against match fixing. Färssaarten yleisradioyhtiön verkkosivusto. Viitattu 31.07.19 <https://www.kvf.fo/greinar/2018/04/13/nordics-lead-way-against-match-fixing>

Euroopan komissio. Migration and Home Affairs. Corruption. Korruption käsite Komission verkkosivuilta. Viitattu 01.08.19. <https://ec.europa.eu/home-affairs>

Halila, H. 2016. Uusi neuvottelukunta edistää urheilun eettisyyttä. Haaste 3/2016.

Ikonen, J. 2016. Järjestäytynyt rikollisuus ottelumanipulaation takana. Haaste 3/2016.

Sisäministeriö. Rahapelit. Rahapelit Sisäministeriön verkkosivuilla. Viitattu 01.08.19. <https://intermin.fi/poliisiasiat/rahapelit>

Statista 2019. Sports Betting – Statistics & Facts. Viitattu 01.08.19. <https://www.statista.com/topics/1740/sports-betting/>

Suomen Palloliiton kilpailumääräykset. Viitattu 01.08.19. <https://www.palloliitto.fi>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019. Rahapelit. Viitattu 01.08.19. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/rahapelit>

The Guardian 2011. Jacques Rogge says sport "in danger" from illegal betting. Viitattu 06.08.19. <https://www.theguardian.com/sport/2011/mar/01/jacques-rogge-illegal-betting>

Transparency International. Korruption määritelmä järjestön verkkosivuilta. Viitattu 01.08.19. <https://www.transparency.org/what-is-corruption>

Turun Sanomat 2012. Palloliiton lakimies haluaa urheilupetoksen lainsäädäntöön. Viitattu 31.07.19. www.ts.fi

Veikkaus Oy 2017. Vuosiraportti 2017.

Tämä selvitys on osa Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry:n vuonna 2017 aloittamaa julkaisusarjaa. SUEK tuottaa tutkimuksia ja selvityksiä urheilun eettisistä asioista. SUEK tarjoaa päätöksenteon ja yhteiskunnallisen vuoropuhelun pohjaksi tutkittua tietoa ja pyrkii näin vaikuttamaan eettisesti kestävään urheilukulttuuriin.

SOPIMATON LOPPUTULOS? 4/2019

Selvitys urheilukilpailujen manipulaation torjunnasta

TUTKIMUSKARTOITUS URHEILUN EETTISISTÄ KYSYMYKSISTÄ 3/2019

Katsaus kansainvälisiin tietokantoihin

VAIKENEMINEN EI OLE VAIHTOEHTO 2/2018

Katsaus häirintää ja kiusaamista käsittelevään tutkimustietoon liikunnan ja urheilun näkökulmasta

SAMALLA VIIVALLA? 1/2017

Selvitys liikunnan ja urheilun tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta Suomessa

Suomen
urheilun
eettinen
keskus
SUEK ry

SOPIMATON LOPPUTULOS?

Selvitys urheilukilpailujen manipulaation torjunnasta

on ensimmäinen kotimainen julkaisu kilpailumanipulaation torjumiseksi. Teoksessa kuvataan perusteellisesti kilpailumanipulaatiota ilmiönä, sen aiheuttamia vaikutuksia ja eri muotoja. Lisäksi teoksessa käsitellään kilpailumanipulaatioon liittyvät riskitekijät, lainsäädäntö sekä keinot ilmiön ennaltaehkäisyyn. Selvityksen tarkoituksena on toimia tietolähteenä ja käytännön työkaluna kaikille urheilun parissa toimiville sekä aiheesta kiinnostuneille.

Selvityksessä käsitellään laaja-alaisesti myös kilpailumanipulaation taustalla vaikuttavat voimat: korruptio, järjestäytynyt rikollisuus sekä kansainvälisten vedonlyöntimarkkinoiden kasvu. Selvityksen lopussa esitellään konkreettisia toimenpiteitä ja ohjeita liitto- ja järjestötoimijoille sekä urheilijoille kilpailumanipulaation torjumiseksi. Selvitys pohjautuu viimeisimpään kansainväliseen ja kotimaiseen tutkimuskirjallisuuteen sekä asiantuntijanäkemyksiin.

Selvityksen urheilukilpailujen manipulaation torjunnasta on kirjoittanut tutkimusavustaja **Miika Kyllönen**, jonka tulevan pro gradu -tutkielman teoriaosuutta on hyödynnetty teoksessa. Selvityksen ohjaajina ovat toimineet SUEK:n tutkimuspäällikkö **Nina Laakso** ja tutkintapäällikkö **Jouko Ikonen**.

4

SUEK ry:n julkaisuja urheilun eettisistä asioista

2019